

YUL DAPI YULBAUTANGKA
SUMAL BUKKATAK
MAMAH YULKA ULWAH KAU
MAMAKA ILWANGKA TING AS KAU AS

6°

SAU TUNA BALNA DAPI SUMAL TUNAKA

SUMAL TUNAKKA BALNA (CREDITOS)

CIUM-BICU MUIHKA DAKKA BALNA

(EQUIPO DE COORDINACIÓN BICU –CIUM)

MSc. Reynaldo Figueroa
MSc. Jamileth Rodriguez
Lic. Edgar Salazar Francis
MSc. Caroline Palmer Marley
MSc. Olga Taylor Obando

TUNAKKA SIKKA MUIHKA (COORDINADOR GENERAL)

Lic. Edgar Salazar Francis

YAMTANGKA MUIHKA (AUTOR)

Profesor: Francisco Santiago Williams

Kangkatanka

Asangka dakka sikka tunak Atlantik kumaka kung Nikarawa sumalka ulpingka tunak manah yamti waya dī îsau nauka 28 dapi nauka 162 kanglâwadai, yapa sumal kau dī Wang balna dī bungpai ya sumal Yamka as âti înaka bikinika balna pas kau dapi bik sumaltingka balna pas kau, sumal bikiskaka balna kuma kung kau mîdadai kau tâ wak sumaltangka wak sumal bikiska kau (Primaria) EIB manah âtai buktak dapi sumaltingka taihka aikatak balna yapa yamti iwaya, mining yulni kat, una yulka ya L2 yapa watahka, Muih bangwangka balna dapi asang tari yak watah ya, kulpi yaknaka pumnaka, isdanaka balna dapi yaka wâlik bik sa sumal kau muihni luh kal kaldaihna yamnaka dîka balna bik watah buktakka.

Sumal pas kau dī, wisam wâk yakna ya andih mâmaka 1994 aka yakna dîka âka yamatak îdida kus yalka dapi alka balna ayangka ya SEAR yakalah yultai raunika balna isau watah yak sumal Yamka mining yulni kat îwaia ya.

Sumaltingka al/yal balna Yamka tangka bahnaka as înaka Pumti yaknaka dîka balna, tukwingka palka atnaka yapa kang yak lâwi pah Yamka înaka dapi yamkaka balna isau yakti yawanaka. Aka bukatukka îyamna ya talnaka walwai bikiska balna ya dī wâk, dī wisam yapa taldarang takat kau bik Yamka palka alâwi yawadarang sumalkana dapi yulkana bik alas balna tingkana kau ka dī isau kanglâwi atnaka.

Ai Yamka yamtai kapakka manah yulni ya?

Muih yulka ya nauka as yal atai pih sumaldi yawai kau yapa bik munka palka ya kanglâwadai pumnaka arungka ya: Yulti talnaka, yulnak, dahnaka, ulnaka ya.

Baka baraska kau andih sumalnaka ya mamah yulka (L1) ai yamti.

1. Pumti talna kau lauka Talnah isau “pâ” balna bakana tunak pas kau tukwai yulka yulnaka dapi: Dî kanglâwanaka.

2. Asang pas kau: Yulka ya wâkka yaknaka tâ as dapi bik wakka yakdai yulka balna dapi muihka balna.

3. Sumalnaka kau: Amanglawanaka ya andih dapi tunni kau kapah yak âtasa.

UNICEF (1999) baka as kanglâwi yulti talnaka dapi ulnaka kanas siriha dapi wak ya Yamka ka Muih wâk yulka (L2) tunak kau kanglawai yulnaka dapi ulnaka mining wâk yulni kau (L1).

Aka kangkatai dī sikka palka, kalpakti audanaka as, yul balna ahauka yuldai dapi Dakat wauhka Yamka karak, yulni ya mining raupi ihilnaka, yak âtai kanglawanaka dī lâwang balna, dī wati yamnaka balna, dī lâwida ya amanglanaka yaka luh ya sumalti amanglawi atnaka dîka.

Kuiwai sumaltingka sumal bikiskak, mamah, papangh, balna dapi Muih luh yukwadai yau, asang tunak muihka balna kuitayangna bakakana aikatak karak ya ayangdarang.

Yapa tali, ampa amusa atdai bikiska balna dapi ampa sumal kau yuldai ya.

Biri, biri yultangka ya yapa watah ati sumal pas kau sumal bikiskaka al/ yal balna karak.

TANGKA BAHTANGKA YULTA (Introducción)

Sumal bikiskaka balna dapi sumaltingka.

Man kau manna kuitayang di isau palka talramna kapakka sikka ata buktakka kau ka.

Buktak manna kau manna kangkatai sumal tunak sikka bangwanini dapi isdanini ya yamah tangka sikka palka yamti waya sumaltingka yal, al sumal bikiskaka ampa yamnaka tâka sumal dangka as ya (Tecnica) EIB kau pak dapi tukpak dasiti yamnaka balna sumal pahka kau.

Sumalka kanglawi Tapti kau ihiyawanaka, yawadarang sumal tukka balna, pahka luh ya raukaka karak di taripi yak watah manna di yampi kangkana balna, mannah tukka balna ya: Wayaka balna, yuldauh balna, biri biri yultangka balna, bangwanini balna, yamnini balna, yulkaspangni balna, yamnini balna umana dika balna bik.

Yapa bahan di rauka ya kangkati yak wai sau sikka wak balna, kau bik. Yapa bik ma awai balna kau dapi sau dak yakna papas kau, yaka ya bik man dima Nikawara muihka yapa.

Sumaldarang dapi kangkatadarang tâka balna di yamka dapi audi karak tukka balna isau dapi wakka balna ya manna umhdarang tunak bahtangka kau kanglawi sumaldi yapak kau tukka balna kanas yamka witka kau tunak bahtangka sakat sumalnaka.

Buktakma ya waltangka kau daparang sau luh kau ya di wak balna talwai, sau tari yak watah ya kau sumalti kanglawadarang, Sumalka pahka luh kau atangka as yamdarang papnaka as, as kau pumti tal dai papka balna kau.

Aka buktakka manna kangkatai ya Sumalka tunak balna ya, upurka balna luh aslah yamnaka tunak bahtangka sakat pahka balna.

Sumalka taka ya kangkatai, isau walti karak yaka ya yamnaka pumnaka balna kau tukka balna karak ayala sumal bikiskaka yal, al balna di kapakka wisam balna yamdarang ya pahka wak balna karak pumnaka balna pa ati karak ma luh kau.

Kangkâtangka

N	Upurka	Baska
	Upurka I: Pumnini au ai watah ya yakti yultangka	
1	Yulti Talangka (El Dialógo)	
2	Aitak ulpangka ya (La Carta)	
3	Uidas (Anécdotas)	
4	Yakti yultangka dapi yulka yultangka bukkatak (Textos Informativos y Descriptivos)	
5	Muih wati yamdasa tâ ka ya (Formas no personales del verbo)	
6	Pum waya (Mapa Semántico)	
7	Isdangka ya (Drama)	
8	Dahbai taihka (Guía Telefónica)	
	Upurka II: Yulti talangka yamti dapi kanas Yamka kanglawai	
1	Yulka as kau prefijo dapi sufijo âtai yulka wisam as yamtangka (Palabras parasintéticas)	
2	Pumna kapakka saraka buktakka (Textos Científicos)	
3	Yulti talangka sikka (Foro)	
4	Textos literarios ya	
5	Yulka wâk kau lâtangka (Traducción)	
6	Yulkaspang (Poema)	
7	Nau âtanaka as (Imperativo)	
8	Yul adahka kau ulpi yaktangka ya (Fichas de Vocabulario)	
	Upurka III: Pumnini kau ai watah yak ya	
1	Lauti ânaka yulka yamna aikatak (El Pagaré)	
2	Asung katpangka yamtai ulpangka aikatak (Textos Informativos)	
3	Adverbio ya (El Adverbio)	
4	Kapak waya (Mapa Conceptual)	
5	Aslah kau libitpi ulpi yaktangka dakka (Fichas de Resumen)	
	Upurka IV: Sumalni ôka tukka balna ya alâti yawanaka	
1	Kanparins ya (La Conferencia)	
2	Muih wayalah aslah bunana (El Simposio)	
3	Kapakka walti talangka ya (La Investigación)	
4	Sangkaka aikatak ya (Currículum Vitae)	
5	Muih as kau pak dî as mâti, aitak kau kiwisnaka yamtai ya (Recibo)	

UPURKA 1

UPURKA AYANGKA: MINING PUMNINI BALNA KAU AI LAU YA YULTANGKA

YULTI TALYANGKA 1: (Biri, biri yultangka) (El Dialógo)

1. Sumal bikiskaka yal/ al balna kau sumaltingka yal/ al raupi walti talangl (diagnostico) yamtai.

- Ai ya biri, biri yultangka?
- Manna pas mana kaupak mâ as biri, biri yultangka yamtidamna pi?
- Ayau yapa yulbauti damna dai?

2. Sumal bikiskaka al/ yal balna kalpakti yulti talyangna yulka ahauka ya.

Yulka ahauka

Biri, biri yultangka: Muih bû sakat isau kalpakti yulbautangka as.

ALAWANGKA TUKKA

Bâs, bâs kau

3. Pâwanihki al/ yal balna kalpakti yulti talyangna biri, biri yultangka ya.

Yulka kapakka

Muih bû, bâs sakat kanas kalpakti yul bau tangka balna.

Yang ayangki
Isau, dapak
man.

Yang ayangki
Rut man lai?

Yang
ayangka
Mâbaka.

YULKA WÂK WÂK YULDAI BALNA KALNANGTA SAUKA BALNA KAU.

BÂS, BÂS (BIRI, BIRI YULTANGKA) (DIALÓGO)

YULTI TALYANGNA

Isau: Rut, man ampa pumtayam muih wâk yulka balna amanglâti yawanaka ya sangnika balna luh kau.

Rut: Yamka palka Isau, yang bik man pumnama yapa watahyang, katka dakah mamah tûka ya tunak yulnaka ka.

Isau: Yaka rauka Rut, yang ya ulwah yang, katka yang yulni ya yultasing palka ka kat mamahki papanghki balna yasumaldasa âduh.

Rut: Awih Isau, yaka rauka yang bik yaka kapahka watah yangna ûkina, kau ya wayah kau wâlik yuldai.

Mâbaka: Yaka rauka manna yultayamna ya yang bik yaka kapahka watahyangdai, katka mâdi laih sumal pas kau buktak balna Isau yamna lauka sumal sumaldanaka.

Isau: Yaka rauka yultayamna, yang bik sumal pas kau pak yul Isau kanglâwayangna.

Rut: Yapa bahang mining dutka palka sa yak, yulni ya wayâ yulwai.

Mâbaka: Dî wâk ya tunak kau Isau yultang dai Muih wâk Yulka balna yulnaka, yang kanglâwanaka waltayang, âka kalnangta sauka kau tapaka balna ampas bang ya.

Isau: Rauka palka yulwarang laih ting as kau bû, tapaka laih: Wayah, ulwah, panamahka, twahka, kriul, garífuna unâ yakat.

Rut: Yamka mining ulwah yapa laih pumnini înaka ya yulni ya tunak kanglâwanaka dapi uskat kau muih wâk yulka karak kalkapahdanaka.

Mâbaka: yapa bahang tunni pak atnaka yulni dapi muih wak yulka balna karak bik.

Isau: Bahang âkat yak mîdai ampah kau tânit kau yawanaka ya yulti talwida balna ya rak.

4. Pâwanihki yal/ al balna karak âka yulti dakangka balna kau watdi yultangka balna âtayangna.

- Yulti yulkana ya sumalma paskau yam yamtayam?
- Ayaka ya bataka dapi sirau balna tukwanaka palka mamah yulka dasiti yawanaka ya?
- Ampah kau tukwi yawanaka ya asungkatpi, mâmah yulka ya dasiti ihyawanaka pi?

5. Apak yul kau walti talyangna yulka balna amanglâwasigna yal dapi aikinatak yulka balna ya ulpayangna.

Biri, biri yultangka ya itka kapah balna as, as kau baranaka, dî balna wati yamnaka ya Muih wâk umhka karak, yaka itka asang umhka atnaka alâwangka kau yawanaka yulka naka isau kau.

DÎ AI KANGLÂWIKDA YA WATI YAMTAYANGNA:

- 1. Yulti dakangka balna âka, watdi yultangka atah: Birî, biri yulti talangka ya ai umhka watahka muih aslah bangwadaï kau?**
- 2. Asangma pas kau walti talah bataka dapi sirau balna ya ai tukwanaka balna, yamti mining manah tûka ya kanas dasiti yamti takat na kau ihyawanaka yulka.**
- 3. Pumti talnauh dî as, as âka yulka: Birî, birî yulti talangka manah itka kapah balna as, as barangnaka, dî balna yamnaka asangni alâwangka yulka, lihwan yapa manah, mining wâkni manah, muih wak umhka bik yam yamti yawanaka.**

AKA YULTI DAKANGKA BALNA ÂKA ANAPI YAKTI WATAH ATNAUH:

- Ai kapahka wâk balna yamnaka kau yultai.
 - Ai bungnaka itka kapah as bungpai kau Yulti talangka aisau laih?
- 4. Yulti talangka as ulpayangna kapah as ûma pas kau bungpida yulka, asangma kau sakat sumalma ûka kau dapî ampah barangpidam ya.**

Man yulti talangka as yamtayangna, kapah as ampa kau pak wî bungpida ya, ya kalah ahauka atrang dapi bik aka yulti talangka pas kau wai âwida ya.

Dapak ulpangka as yamtayangna dapi asing katpi atring kulang baraska umaka karak (coma) dapi kulang baraska mîdangka (punto) yam yamnaka ya mâ lawida kau ai tuli kanglâwidamna ya rauka palka walti yam atayangna dapi tuk ya yamka yamtayangna.

Tukkina yamtikdana ya sumaltingka kau kangkatayangna, dapi kanas

TUNAK BAHTANGKA 2: AITAK ULPANGKA YA (LA CARTA)

TANGKA BAHTANGKA

1. Sumaltingka al/ yal balna raupi sumal bikikiskaka yal/ al balna kau walti dakangka (diagnostico) yam dai.

- Ai ya aitak ulpangka?
- Manna andih aitak ulnaka ya sumal didamna pih?
- Ayau, sumal pas kau, ûma kau ampah kau?

2. Pâwanihki yal/ al balna kalpakti asingni katnaka ya yulka yulti talyangna.

AHAUKA YULTANGKA (DEFINICIÓN)

Asungma katpah: Aitak ulpangka ya tâ balna isau lauka: Pâwanihki balna kau, wanih balna kau dalaka tali walwai kau, tuk kuinaka yulka kau, upil ânaka yulka kau, amatdi yulka balna, tukwana yulka kau yapa, yapa.

Tâkat lâwi amaldida

Alas wai karak yulbaunaka aisau dai, dapak bik wanihka yulka dî dahsa dai bahang.

Yapa bik mâ as kau...

Dakka kau

ALAWANGKA TUKKA

Aikatak Yulti talyangna

- Mâ as Karawala asangka kau Lesta wanihka at Blupil asangka kau yawi mîdana dapak alas mîdang.
- Alas ya wai karak yul baunaka aisau yapa pumna ihang dapak bik wanihka yulka bik îsa dai kau palka pumtang dai.

3. Yulti dakangka balna kau waldi yultangka balna âtayangna.

- Lesta kau ai bungpida pih?
- Ayamti amatdida?
- Ayamti wanih ya kapak sikka watahka?
- Talnini as dapi muih audangka as karak ai nakabah as watahka?
- Aitak ulpangka as ya ai talangka watahka aka audanaka kau?

DÎ KANAS WAYA AMANGLÂWAYANGNA

1. Aitak ulpangka as ya umh bungpai yulti talangka as muih wâk balna karak, kanas palka ya bai kau balna kau yakalah mining yulwai mining pumnini balna dapi asung fikaka balna.

- Andih ulnaka kau yamnini balna audi atnaka maspak nauka kat dapi pumnama nauka karak.
- Tunak aikatak ya yapa as ulpi yaktayangna dapi uskat kau yulti tali barangpi âtayangna.
- Aitak ulnaka suinka kau aras talnaka yamka yamnaka, yamka nauka âtang ya kat kulang baraska balna mâmaka lâwang kau amanglawidamna daika wati yamti karak.

2. Pâwanihki yal/ al balna karak pumnikina wirihpi karak yulti tali atringna.

3. Pâwanihki yal/ al balna kalpakti yulti talyangna upil ânaka aikatak ulpang ya.

4. Aran pas bah kau bangwi dapi yamka palka amusa dahyangna pâwanihki yal/ al yulti talya ya.

5. Dakat sikka yamka karak laih yamka dahnaka yulka karak.

6. Bûna, bûna upil ânaka aikatak ya yulti talyangna.

7. Maspak âti karak, kulang baraska balna watah kau.

WATI YAMTANGKA

1. Pâwanihki yal/ al balna kalpakti aitak ulnaka wâkka balna isau yulti tali amanglawi wikdana yau pak wati yamnaka balna yamtayangna.

2. Aitak as tunak ulpi yak yaktanauh dapi uskat kau yulti tali barangka atanauh.
3. Aitak as ulpangka ya, umh bungpai, yulti talangka as yamnaka muih wâk balna karak, kanas palka ya suinka as bai kau, yakalah mining yulwai, mining pumnini balna karak dapi asung tikaka balna karak.

Bâs, bâs kau

**Upil ânaka aikatak kangkanas
(Carta de Agradecimiento)**

**Sumalmat yal: Susana Santiago
Karawala sumalka ûka tang îya ya**

Sumalmat al: Alfonso

Yangna sumal mâmakaka îlwannga ting as kau as Karawala sumalka ûka kau pak mâdi mâka âka yulka bisika as mâ ulpayangna, upil sikka palka mâtayangna pumnama yamka palka watah man ya yulka, sumal ûka ya kanas yamka yamti ihyawanaka yulka, dapak bik sumalmat balna kau sumalka wâk wâk Isau karak yamti ihyawayam ya yulka.

Yamna yamka karak mâ luh kau tâmat kau yakaya yamti kangkanas yamka palka ka, sumalmat balna wâk tâkat kau dapak yangna makpah bik yapa laih mâ as man tukma kapak sikka palka watah ya yangna tingkina kau warang kau tâtpi atramna.

Watdi upil sikka palka mâ yultayangna mining yulni yulka yamkaka balna yawai ya yulka dapak bik yulbauwarang.

Yangna balna

Sumal mâmakaka îlwannga ting as bikiskaka balna.

- Ulpayangna yulka balna kanas amanglawasingna balna ya.
- Aka yulka balna kau pak yul amangka balna ulpayangna.
- Sumaltingka kau kangkatayangna tukkina balna ya.
- Upil ânaka aikatak as pâwanihki yal/ al balna karak ulpayangna.
- Tukkina ya wirihpi talyangna dakka wâk balna karak.

- Sumal bikiskaka balna luh muhkana kau tukkina balna ya yulti talyangna.

**Kapakka Yamka Balna Ulpangka Aikatak
(Carta de Recomendación)**

Aka ulnaka manah it dai Asungma katnaka

Sumalmat yal

Mâmaka singka yapa tukwida, sumal sumaltangka ya dapi isdangka kapakka balna Blupil bukka tak ûka kau.

Aka suinka luh kau alas ya tukwingka rauka palka ka, alas yamtangka balna dapi pâwanihka balna kau maspakka bik sikka palka watah dai. Alas tukka kau bik dalaka tali karak dai.

Âka aikatak âka, sihpai Blupil asangka yaupak butnih, waikaku 17,2010 mâmakaka kau.

Ulpai

Silvio Heberth

Delegado Municipal MINED

- Ulpayangna yulka balna amanglawasingna balna ya.
- Aka yulka balna karak yul amangka balna yamtayangna.
- Sumaltingka yal/ al kau kangkâtayangna tukkina balna ya.
- Kapakka yamka balna ulpangka aikatak as pâwanihki yal/ al balna karak ulpayangna.
- Pâwanihki wâk balna karak tukkina ya wirihpi talyangna.
- Bikiska yal/ al balna muhkana kau sakwi tukkina ulpikdana kapakka yamka balna ulpangka aikatak ya yultayangna.

DAKKA KAU

LIHWAN YAKNAKA TUKKA AIKATAK CARTA COMERCIAL

Muih balna
Tienda Campesina Yader
Karawala RAAS

Muih luh kau

Aka aikatak manah asungmana katpayang mining dī yakwai dīka balna yakti ūni kau pak ihyawai.

- Dahbai kulangka: Nokia \$ 30.00
- Rupik isdanaka

Mining amanglawai manna ya bakantingka yamka manah dapak mining walwai palka aka dīka luh ya manātutingna uba, uba lauti yawanaka waiku kau.

Mining mâ tâli palka atwarag bakanaka uka kau.

Parasna sikka palka mâ atang.

- Yulka balna kanas amanglawaingna balna ya ulpayangna.
- Aka yulka balna karak yul amangka balna yamtayangna.
- Kangkâtayangna tukkina balna ya sumaltingka yal/ al kau.
- Lihwan yaknaka tukka aikatak ya pâwanihki al/ yal balna kalpakti ulpayangna.
- Tukkina balna ya pâwanihki balna wâk karak wirihpi dapi kanas yamka ulpayangna.
- Bikiska balna luh muhkana kau sakwi dapi aikatak ya yulti talyangna.

BÛ, BÛ KAU

Dakat âti Ulpangka Aikatak (Carta de Condolencia)

Blupil kurasi waikaku bâs, 2008.

Mui almuk:
Milecio Borgan
Blupil asangka

Âka Aikatak mamah yangna amatdangka sikka palka. Pumnaka watah yangna ya âtayangna mamuk andih îwida ya yulka yangna waltayangna palka man kau suinka balna luknaka ai dîka ya kanas waltayam ya mânaka.

Yangna waltayang wanihma balna kalpakti papangh yamka ka kau bang atramna mâ luh kau.

Parasna sikka palka mâ âtayangna.

*Leonel R. Dinamarca sumalka ûka kau pak
Mamah dapi papangh upurnika kau pak.*

3. Âka yulti dakangka balna ya watdi yultangka balna âtayangna:

- Ai ya dakat âti ulpangka aikatak?
- Manna andih wat as bik âka aikatak ulpangka yapa ulpidamna pih?
- Wai kau dapi ayau ulpidamna?

4. Pâwanihki yal/ al kalpakti âka aikatak yulti talikdana kau yulka balna as, as amanglatasingna ya aikinatak kau ulpayangna.

- Yul wisam balna ulpikdana yau pak, yul amangka balna ulpayangna.
- Dakat âti ulpangka aikatak as pâwanihki yal/ al balna karak ulpayangna.
- Tukkina balna ya wirihpi talyangna.
- Sumal bikiskaka balna muhkana kau ai ulpikdana ya yulti kangkatayangna.

AT DÎ AMANGLAWIDA YA WATI YAMTAYANG

1. Uba, uba, aitak yultitalyangna dakat lakwangka rauka karak, aka ulnaka wâkka balna âka dapi kapakka ulpayangna ayaka balna kau nakabah sa ya.

- 2. Talnah as âtayangna yulka balna kapakka îsingna ya.**
- 3. Yulka balna ulna ya kapakka waltayang ai yultai manah, yakau pak yulka balna kapakka walnaka bukkatak kau, kapakka waltayang (diccionario).**
- 4. Aitak balna tâkat kau ulna daika ulnama aikatak kau ulpanauh.**
 - Ulputim suinka kau âka ya pumti atram:
 - Rauka ka pakka ya ahauka laih ulnaka.
 - Ulnaka kulangka ya yulnaka it talnaka.
 - Ulnaka rauka.
 - Kulang baraska balna yam yamnaka nauka ya rauka kau yam yamnaka.
 - Barang mauka yau yakti kangkatangka yamka watah atnaka yulka.
 - Aitak ulpikdana ya pâwanihka balna kalpakti biri, biri lâti talyangna.
 - It laih barang âtayangna.
 - Sumalmat yal sakat al kau Tukkina ya kangkatayangna.
- 5. Wanihma kalpakti tukwi damna ya wati tali dapi alas balna umhka karak kapakka yamka aikatak ulpayangna (recomendación) as ulpanauh papanghki mamahki sakat uma labaka muihka balna as yulka.**

TUNAK BAHTANGKA 3: UIHDAS YA (ANÉCDOTAS)

TANGKA BAHTANGKA

WATI TALANGKA

1. Bikiska al/ yal balna kau sumaltingka yal/ al raupi walti talangka yamtai.

- Ai yulka ya uihdas?
- Âka yulka manna andih dahdamna pih?
- Ayau palka dahdamna?

2. Aka yulka ahauka pâwanihki yal/ al balna karak yulti talyangna.

YULKA AHAUKA

Yultangka adahka ya: Yul as wâk balna muihka bungpang balna yulka.

BÛ, BÛ KAU

ALAWANGKA TUKKA

3. Pâwanihki yal/ al balna karak âka aikatak yulka yulti talyangna.

YAL AS BAKAKA AL AS KARAK YULKA (MISTERIO)

Mâ as dai bakaka mâka pukka ka as mamah as ya bakaka al as karak tinit yulnaka ûka kau yawana, dapak baka al ya muih wak balna labaka kau yawi lawang.

Yau pak akatka ting as kau bâs yapa kau tinit yulnaka ya yaktang dapak mamahka tingka kau yawi watang katka dis palka dai.

Bahang mamahka ya pumtang baka ya kanas alas kau yawasadah kat dis tung bahang yau pak mamah ya muih luh kau yulti daki tung dai bakaka ya taldasa pan, katka muih balna raupi taldasa wâlik yulna. Yakaupak muih balna taldak tinh palka bakaka waltai bahang walti umhpi taldak

baka ya mamahka tingka kau watang tung dai. Dapak muih balna kanglâwi isau palka kawaranadai.

4. Aka yulti dakangka balna kau, watdi yultangka balna âtayangna.

- Yulti talnaka aikatak ya ai yulka yultai?
- Ayau mamah ya baka karak kapah ihang?
- Ayamti mamah yau yapa bungpang sah?
- Asangmâ kau andih yaka dîka balna bungpai pih?

DÎ KANAS AMANGLANAKA

5. Pâwanihki yal/ al balna kalpakti kanas dî amanglâwayangna.

- Yulka yultangka adahka ya, dî wâk palka muih as isau talsa sakah muih waltangka aisau yulka yultai ya. Dî yak amanglâwasa bungpai dîka atnaka itka. Yapa sakat audana yak âtai bik itka.

Kangkânas:

Watdangka as amang pumtasa ya yulka yultangka muih sikka as kau tali laktai ya yulka yultangka as.

WATI YAMTANGKA

AT AI AMANGLAWAI YA WATI YAMNAKA

6. Sumal bikiska al/ yal balna kalpakti ai sumaldikdana ya wati yamtayangna.

- **Yulti dakangka balna ya watdi yultah?**
 - a) Ai ya uihdas adahka?
 - b) Ayaka ya alas yamnaka balna ka?
- Dî wâk as mâ bungpida ya karak wayaka yamtah.
- Dî wâk as mâ bungpang ya karak yulka yultangka as yamtah.

- Wanihma balna kalpakti yupah uihdas as yulka dî balna amanglatidam ya dapi tukka balna yamtidam ya kuitah yultangka adahka as mâ yultarang wanihma balna kau bungpang sakat ûma labakat kau bungpang laih.
- Yultangka adahka karak ulpah wanihma balna kalpakti tukmana watpi lâti talram ya yulka dapi pâwanihma balna kalpakti yupi lâtah.
- Tukma ya sumaltingka kau atah.
- Yultangka adahka yamka balna ya pâwanihma balna kalpakti anâpi yakti dapi yaka karak mâ luh kau yulka balna ulpi biridai lâpka as âtah.

TUNAK BAHTANGKA 4: YULTI YULTANGKA DAPI YULKA YULTANGKA BUKTAKKA (TEXTOS INFORMATIVOS).

TANGKA BAHTANGKA

WALTI TALANGKA

1. Sumaltingka yal/ al raupi sumal bikiska yal/ al balna kau walti talangka as yamtai.

- Bikiska balna ai ya yulti talangka dapi yulka yultangka buktakka?
- Manna pas mana kaupak wai ya âka yulka ya kanglâwai pih?
- Ayau dahdamna sakat ayau, yulka ya kanglâwidamna?

2. Bikiska al/ yal balna kalpakti yulka ahauka ya yulti talyangna.

AHAUKA YULTANGKA

Yulka yultangka balna yulti talangka aikatak ya, ulpangka watah aikatak balna as, pumnaka kapakka yak âtaika.

BÛ, BÛ KAU

ALAWANGKA TUKKA

3. Pâwanihki yal al balna kalpakti yulti talyangna asangni kau dî launa yulka, ampa lauti yakdida yulka balna ya.

AT YULTI TALNAKA

ASANG SUBITPI YAKNAKA ASLAH BUNGPANGKA.

Kasna balna, kasna makka launaka dapi tukwana dika balna tukpak ADRA raupi âtang (Proyecto ADRA) Unión Europea kau pak was lalamat IDA lâwangka kau Asang Singka karak tukwang dai Karawala, Sandy Bay, Kara, Barra dapi Walpa kat.

Âka asangka balna kau dî tapaka balna atang dai ya sinak dapi pihmak balna, sinak launa kau muih as, as yamka yakna, buas balna laih dî yakdasa dai, katka pihmak laih âka mâmaka muih isau palka dakdida.

Karawala asangka muihka balna tâtung kau was sik bang kau wâlik sinak, yakamak yamdai dai katka mâdi laih pumnaka îdida kanas labakat kau sinak dapi pihmak ya lauti yakti atnaka bai kau laih sa.

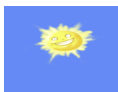
TUKKA ALAWANGKA

YULTI DAKANGKA BALNA

4. Aka yulti dakangka balna kau watdi yulkangka balna âtayangna?

- Yulti talnaka aikatak ya ai yulka yultai?
- Ai pumtayamna âka umhka balna muih kau âdida balna ya alawangka tukka dai pih?
- Asangma ya andih âka balna umhka îhangdai pih?
- Yulka yultangka wisam yak âtai ya, yulti talnaka aikatak ya ampa it atrang ai wâkka kau sahti yaknaka kau.

KANAS DÎ AMANGLANAKA

5. Pâwanihki yal/ al balna karak dî kanas amanglâwayangna.

- Yulka yultangka balna aikatak yulti talyangna ya, ulna watah aikatak balna as, yul amangka yak âtai.
- Yulka yultangka balna ya barangka bahang, yapa bik bûna, bûna yamnaka ka.
- Ai bungpang balna ya yulka yultah ai ya yapa.

**Yulka yultangka balna yak
âtai yulti talangka aikatak
kau mâ luh kau yulka bik
lauka.**

**Dapak mâ luh kau
bungpai yulka ai yultai.**

Yulka yultai aikatak kau dî balna uldai, ayaka mâka kau dapi muihka yulka ulpingka raupi ampa taya dapi pumtai ya dî balna luh ya rauka palka bungpasa, dî balna luh ya bik suinka kau bungpai. Dî yulka yulnaka kapakka ya.

Yulka balna karak wayaka dî bakana sakat pah as.

6. Sumal bikiskaka yal/ al balna kalpakti ai sumaldikdana ya wati yamtayangna.

- Suinka balna ulpi kangkanaka (cronología) ya yulka yultangka mamâka balna isau lawan kau bungpai yulka ai raupi yulka balna.
- Dî balna yulka yulnaka as muih muihka sikka pas kau ahauka kau sakat dî bakana balna yulka yultai ayangka (prosopografía) ayang dai.
- Muih as sakat dî baka yamtangka as dapi pumnaka yulka yultai mâka kau ayangka etopeya ayang dai.
- Pah as, asang wayaka as sakat al as dapi yal as karak yulka yulti mâka ayangka topografía ayang dai.

WATI YAMNAKA

AI AMANGLAWÎDA YA WATI YAMTAYANG

1. Yulti ulpangka balna ya watdi yultayangna :

- Yulka yulti ulpangka as dapi yulka yultangka as karak ayakau kanglâwanaka wâk watahka?
- Ai wâk yulti talangka kau mâ luh kau ai bungpai ya wâkka bungpai?

2. Yultangka ya Yulti talah

- Maha waska wâkka balna ya kapah as ka dî yamdai balna makpah kau.
- Kapah as lauya, dî yamdai balna ya makpah asang tima yapa atak înika ya maha waska wâkka balna waltai ka.
- Mâ as kau yam yamtang dai gas yapa bik (metano) atdai ya kaupak îya yau pak kanglâwayang dai maha was balna yam yamnaka it ya.

DIRAUH YA

3. Yulti talyangna dî baka lindingka dîrauh yulka.

Dirauh ya dî baka lindingka as paras limdai dî baka lindingka bisika balna kau wati kasia, dirauh bisikaka as ka.

Aka dîka bakana balna wingkau isdangka suyuka balna yamtai aka wâkka isdangka balna itka yamnaka kat alas tarat kau ilwai dapi nauh lakwai yapa laih muihka isikpangka ya mâ as kau it talwasa datya.

YULTI TALYAM MÂKA KAU

- Yulti talyam suinka kau kulang baraska yam yamnaka ya isau palka wati yamtayang dapi bik yulka balna ya rauka yultah.
- Yulka balna kanglâwasaman ya anapi yakta dapak yulka kapakka waltangka kau kapakka waltah.

- Yulti talangka luh ya anapi yaktah dapi yulti âtah yulka yultingka sakat yulka yultingka pan.
4. **Watpi lâti talah yulti talangka tunak kau yamtai ya “Asang subitpi yaknaka aslah bungpangka” balna kau ampa umh sikka âtang dai ya kanglâwah mâ luh kau yulka anapi dakka ya yulka ya yultaramna yulka as walti yaktah.**
 5. **Mâ luh kau ulpi yakna sakat dî bungpang ulpi yakna bukatak kau pak anapi yaktah dî bungpang dapi ai dakka balna bik walti yamtaring.**
 6. **Pâwanihki balna kalpakti dakka kau bungpi kulna kau ai bungpida ya yulka yultah luh raupi amangka talrang laih, dî bungpang ya yulti atrang.**
 7. **Asangma kau mâdi ai bungpang ya yulta kapakka walti yaktah, dapi man ulpi yaktah ai kanglâwidam yapa yulti talangka tâkat kau ya ihi kangkanas yapa.**
 8. **Dîrauh baka limdingka baka as yulka yultangka yamtang ya- ai wâkka yulka yultangka kau midai?**
 9. **Yul pûna lâpka as kau mâ luh kau ai bungpai ya yulka ting as kau as dai yamka balna yakarak dî bungpang kapakka yulti âtarang (noticias) ting as kau as yulti talangka karak.**
- Dî bungpang yulka yulti atrang sumal ûka kau ai bungpang yulka yamka as pâwanihmana kalpakti.

TUNAK BAHTANGKA 5: MUIH WATI YAMDASA TÂKA YA (FORMAS NO PERSONALES DEL VERBO).

TANGKA BAHTANGKA

WALTI TALANGKA

1. Sumal bikiska yal/ al balna kau sumaltingka yal/ al raupi walti talangka as yantai.

- Ai ya muih wati yamdasa tâka ya?
- Manna amanglâwayamna pih âka yulka?
- Ayau? Mampa?

2. Bikiska al/ yal balna ya yulti taldai âka yulka ahauka yultai ya.

YULKA AHAUKA

Muih wati yamdasa tâka ya: Mîdangka bâs watahka infinito, gerundio, participio.

BÛ, BU KAU

ALAWANGKA TUKKA

3. Pâwanihki yal/ al balna kalpakti âka aikatak yulti talyangna.

BAUTANG

¡TALIA PANKA YA SIKKA KA!

Alâwangka sikka palka dapak malkaka bik sikka palka. Mâ luh kau alawai baska balna ya yuhka ka tangka munka tâkat kau dapi dakat atangka ka.

Âka ûka kau wikda kau, ûmak kau bungpikda kau munkika kau umhpi yang dai, glas sahwinika manah isau palka tali yang dai baska lumakkaka kuma was suinka luh kau yuputdai ya.

Dapak âka suinka – siri palka? Laih ya dî sikka wâlik ka yabahna ya yamtai, talnaka alas û tunak pas tâkat laih lâwang... anakat kaupak tarat kau tali yawayang kau.

¡Dî as sikka palka yapa talyang!

Dapak alas yamka palka amanglâti kapak ihi dapi dî as pumnaka itka. Dî ûka yapa bisika ka! Ayamti mining muih ya yapa alawasa? Dapak yaka tangka pihka sikka ya?

Yang kanas dî bungpasa kau, mâ adahka as kau pan tingka kau ilwi unbautangka as âti aslah, dakat ânaka yulka ya sihpai, alas puluka walapka yamka suyuka karak bautangka.

TUKKA ALAWANGKA

YULTI DAKANGKA BALNA

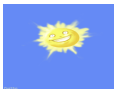
4. Pâwanihki yal/ al balna karak âka yulti dakangka balna kau watdi yultangka balna âtayangna.

- Yulti talnaka aikatak ya ai yulka yultai?
- Wai balna ya muihka balna ka?

5. Yulti talangka kau ai yultai ya yulka pumti talyangna pâwanihki balna karak biri, biri lâti talyangna.

- Mâ as andih pumti talnam ampa baka ya pumtih talda yapa?

6. Yulti talangka kau yulka ulpangka kau kulang âna yau lâti talyangna.

AT DÎ KANAS AMANGLANAKA

7. Pâwanihki balna karak dî kanas amanglâwayangna.

- Muih wati yamdasa naka ya (Formas no personales del verbo) yultai balna ya pan: Infinito, gerundio dapi: mîdangka balna bês walahka.

**Tukwana balna yamti
yapa yapa yawai ya.
(Verbo en infinitivo)**

Asalahka
(primera)

Ampa yamtai
ya
(conjugación)

In bâs

Waltitalnaka
Unbaunaka
isdanaka

Yawanaka
Wanaka

Er
Iranaka
Buka
Conj. Kasnaka

**Yulka yulti witpangka
ando, iendo (gerundio)**

- Alas witpangka balna watahka ando, iendo
- Tung tang (ando) Waltham man (amando) iendo kasia comiendo.
- Asalh ka unbauti (cantando) bÛka yabi îwai ya.
- Yamtangka (conjunción) yalah (partiendo)
- Bâska
- Kanas munka ya wampi lâti kangkatai muih aisau nung kangkanaka.
- Kangkanaska: Mining balna unbauwai
- María unbautai alas balna yakalah, mining balna unbauwai.

**Yulka yulti witpai kau
lakwai wayaka ya
ado-ido (participio)**

- Participio ya witpai ado dapi ido kau yamtangka kau âwai suinka wati yamnakau, talnaka kau kalpakti umpida.
- Kangkanas:
- Yang andih kasikda, mining andih kaswida man andih kasdam, ala balna andih kasdida.
- Alas andih kasda, alas balna andih kasdida.
- Aka balna kau wada kau wirihdasa ka muihka (persona) (número) nunghka ka kau ya bik muihka ka (persona).
- Wirih balna bungpai (género) dapi muihka kau âka kang ka kau.
 - Yang tumul isdangka ya waltai palka ka.
 - Mining tumul isdangka ya walwai palka ka.
 - Alas balna tumul isdanaka ya waldai palka ka.

DÎ AMANGLÂWIKDA YA WATI YAMTANGKA

1. Pâwanihki yal/ al balna kalpakti ai sumaldikda balna ya wati yamtayangna.

- **Yulti dakangka ya walti ânaka.**
 - a) Ayaka balna ;verbo no personales atdai ya?
 - b) Ayaka balna ya alas yamnaka balna ka?

- = **Yul amangka balna ulpayangna aka balna yam yamti karak verbo infinitivos bês karak.**
 - a) Verbo infinitivos bês karak.
 - b) Verbo en gerundio bês karak
 - d) Verbo en participio bês karak.

- **Tukka yamnaka aitakma kau ulpah gerundio ulpah gerundio dapi participio aka verbo ka balna karak.**
 - a) Abati isdanaka, unbaunaka, kumhnaka dî.
 - b) Wauhdanaka, kasnaka, dî naka.
 - d) Yamnaka, amanaka.

- = **Tuk yamnaka aitak ulpah verbo infinitivos yulka ai kapakka watahman ya tâkat kau tuk balna yamnaka dî kapak watahman ya tâkat kau tuk balna yamna ya yaupak, yul balna kapakka walnaka (diccionario) bukkatak yam yam tanah.**

Kî yaringka ya plata
nakabah katka
diahka âwak kapak
walti yaktasa ya.

Baka yal sirau bakaka
ya takat lawi tuhka kau
palka mâ luh kau purati
yawai ka.

Yang ya nah yang sau
luh kau bakaka salap
as takat bû watahka.

2. Yapaska balna burupangka (sopa de letras) kau âtah pumti yaktangka balna tâkat kau lâwang watdi yulnaka ya karak.

k	u	b	a	l	a	m	h	p
a	s	t	u	m	t	a	y	t
r	h	k	p	a	s	p	a	i
a	n	a	k	y	u	u	m	n
r	d	r	w	a	l	a	n	g
d	u	w	i	k	i	k	i	s
a	h	i	m	m	r	t	k	b
n	i	s	a	r	a	k	a	a
g	p	l	a	k	p	s	a	a

3. Pumti yaktangka balna luh kau verbo lauya tali lakti dapi (infinito), (gerundio), (participio) balna ya ulpyangna.

- Yulti talyangna yulka aslah ulpangka mâ arankaka yulka yulti ya.
 - a) Ayang uskat nah ayang dai, katka nah nauka aisau yang.
 - b) Yang ya ukitak pauka yang atdai katka baski aisau yang.
 - d) Yang ya tung yang atdai katka muihki ya isikpasin.
 - g) Tal balna yamtayang, katka yamtingka sa yang.
 - h) Yang _____
 - i) Yulti talangka kau verbo balna lau ya tali laktayang.
 - j) Verbos personales balna ya aran as pas sau mangkuna.
 - k) Verbos balna walti yaktikdamna yaupak, ulpah (gerundio) (participio), infinitivo.

4. Wanihma balna kalpakti yulti talnaka balna yamtayangna (cuerpo celeste) ya, waiku dapi mâ ya ampa dasikaka watah ya mining sangnika yamkaka yuka kau dapi yamak kau pak makka yaksai kau.

5. Wanihma balna kalpak pumti yaktangka yulka balna alas asung kau pak yamtarang dapi sumal pas kau pawanihma karak wirih pah.

- a) Pumti yaktangka balna (Adivinanza) karak yul puna as yamtah.

TUNAK BAHTANGKA 6: PUM WAYA (MAPA SEMÁNTICO)

SAHYAKNA YA: PUMNAKA YULKA BALNA KANGKATAI YA. WALTI TALANGKA

TANGKA BAHTANGKA

1. Sumal bikiskaka balna kau sumaltingka raupi walti dakangka yamtai.

- a) yulka balna aslah libitpi kau pak dakka kau sah yaktangka.
- b) Manna mampa âka yulka dahdamna pih?
- d) Ayau dahdam âka yulka?

2. Pâwanihki yal/ al balna kalpakti âka yulka ahauka yulti talyangna.

YULKA AHAUKA

Yulka balna aslah libit kau pan dakka kau sahyakna ya: Pumnaka yulka balna kangkatai ya, *Pumwaya* (Mapa semántico).

TUKKA ALAWANGKA BÛ, BÛ KAU

3. Bikiska yal/ al balna karak yulti talyangna aka Tiwilis abanaka dapi wak balna bik.

AT YULTI TALYANGNA

TIWILIS ABANAKA YULKA (DANZA TIWILIS)

Tiwilis ya abana as Ulwah balna muihka almuk balna kau pak bungpang, mâdi mâka, âka Tiwilis balna ya kanas yamka isdi kanglawadai. Yapa bik abana wâk as ya ukung âka isdangka, ya bataka sirau balna isdadai, Tiwilis isdanaka yapa ka.

Aka asangka kau wâlik Tiwilis isdadai, akau wâlik pan Ulwah balna kanas bangka tapaka bisika palka katka yulkana laih lukdasa mâdi mâka kau dî isau palka yamti yawanaka tukka balna lauka.

Dî wâk ya Tiwilis dapi ukung ya askana wâk watahka yapa bik sauda ya muih wana balna abanaka, âka balna bik askana wâk watah, askana balna yuhka âwadaï dapi tasang balna, tapakana, muhkana lumakkaka pauka kahdai.

Aka abana bâs ulwah balna watahka ya, wilih wâna ting as kau as waikaku kau laih audi palka karak isdadai, yaka mâka kau pan ulwah muihka almuk balna Karawala asangka wî yakna kuldai asangka muih balna luh laih audadai ka.

BÛ, BÛ KAU

TUKKA ALAWANGKA

4. Aka yulti dakangka balna ya watdi yultangka balna âtayangna:

- a) Yulti talangka ya ai yulka ka?
- b) Tiwilis ya wai muihka balna abadai?
- d) Ukung abanaka ya wai balna isdadai?
- g) Ulwah balna ya ayaka asangka kau kanas bangwâdai ka?
- h) Muih wâna balna ayaka isdanka ya abadai.
- i) Yulka balna aslah libitpang yaupak dak, dak kau sahti yakna (mapa semántica) yulka manah amanglâwayamna.

AT KANAS DÎ AMANGLANAKA

5. Pâwanihki yal/ al balna karak kanas dî sumaldayangna yulka balna kapakka kangkatai ya sau waya ka.

Malau yuhka as, as bikiska balna kau umhpai yulka balna ya ampa palka kalnakabah balna, alas pas kau yamtai kapakka (concepto) as pas kau dapi puna wî lawai alas karak nakabah watah ya karak aka ya tangka âti kapak as kaupak dapak bikiska âdai, tadai pumnaka walti talnaka as yapa kauh, yultangka as pumnini nauka biri, biri lâti talnaka, yul wisam balna amanglatangka yapa, yapa yaupak yamti yawanaka itiknaka (redes) dapi dî kapakka balna pum waya ka.

Kangkânas:

Dî yamnaka aisau pan launa balna yuh lakwang sirihka.

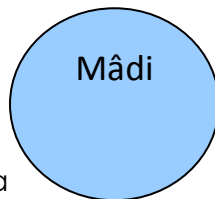
Maha was makun n

pilaw

Bilam kutnaka

Sida îwanaka

Druga yam yamtangka

Dutka lautai balna ya

Sumal âwasa dutka yamtangka

Bâ was

Maspak aisau

Yamah îwangka

druga bakantingka

Biri, biri umhna Balna

Âwas utuhdangka îrangka

WATI YAMNAKA

AI AMANGLAWIDA YA WATI YAMTAYANG YAMTAYANGNA

1. Sumal bikiskaka yal/ al balna kalpakti ai sumal dikdana ya wati yamtayangna.

- **Yulka balna kapakka kangkatai pum waya itiknaka as tunak yaka yulka.**

- a) Yulka balna aran as paskau ya ayaka yulka wâk yakarak nakabah ya kulang as karak tang atah.
- b) Âka witpai mapah kau, âka papas yulka ya, yakarak it yulti talangka as yamnaka.
- d) Itikna as yamti ihi atram suinka kau buktak as yamtah.
- g) Sumalmat umhka karak âtayang.
- h) Ampa yamtam ya kapakka yultah.
- i) Tukma ya aslah bungpi barang atah ai naka ya.

- **Yulti talangka tunak kau yamtida ya karak Tiwilis isdangka kau simlis balna yam yamdai ya wayaka as yamtayangna.**

a) Kalpakti dakka kau bungpi kapakka walti talyangna (plenario) kau tukma ya yulti kangkatak dapi aslah bungpi, dapi sumaltingka yal/al umhka karak yulti talangka aikatak ya yamnaka yul balna anapi yakna yaka karak.

TUNAK BAHTANGKA 7: ISDANGKA YA (DRAMA)

TANGKA BAHTANGKA

WALTI TALANGKA

1. Sumal bikiskaka yal/ al balna kau sumaltingka yal/ al raupi walti dakangka yamtai.

- Ai yulka ya isdangka ya?
- Andih isdangka yulka ya amanglawayamna pih?
- Ayau dahdamna? Wai yultak dahdamna?

2. Âka yulka kapakka sumal bikiska balna karak yulti talyangna.

YULKA KAPAKKA

Isdangka ya: Dî as bikiska balna uskat wîpi yamtai ya.

ALÂWANGKA TUKKA BÂS, BÂS KAU

3. Pâwanihki balna yal/ al karak âka wayaka kau tali dapi yulti talyangna aikatak yulka ya.

ISDANGKA YA

Baka al as 12 māmaka watah dai yulka, almuih almuk as tukwingka as bakaka ûka kau dî waltangka isau watah ya yulka.

Pukka kau akatka balna kau pak lâwi tukwai dai, aitak ûka balna banghti talilaknaka balna yulka aitak ûka 500 ayau sihnaka yapahka (dirección) tingka karak ulpi yamka palka ulpang luh kau lihwan bâs laudai dai.

Alas Isauka kapah îya dai mâka kau alas makdaka ya lukti yawaia dai. Ayamti ya dapasaman yang mâ umhnaka.

Bakaka ya raupi tâ as kaupak bik mâ yultasing ya umhparam man amanglâwayam kalsumaldutim ya, sumalma ya kanas sikka âka aitak balna karak.

Yapa katka pukka aslah kukungh baka ya amanaka yawada dapak baka al ya uba palka raudi at aitak ûka balna ayau sihnaka pahka (dirección) balna ulna. Aras palka tali papanghka ai ulpang ya yapa ulpang dai.

Panka ting as kau as aitak ûka dalas makalnak. Mâ as lawang kau mamah ya audi palka bungpang damai kanas palka tukwidam damai as balna kau yapa muih almuk kau yultang dai.

Aitak ûka isau palka bungpi yawangka kanas tingka ya isikpi palka sa, kukungh baka daika audangka yamti daika dapi bik mikdaka bik kanas tuk balna yamdaika.

Julio baka as ya alas asung kat alas audi laudai kat lihwan baka ya ûka kau ihyawang katka dî wâk ya alas papanghka kau audana sikka palka yaktang dai alas ya kanas bataka yapa kaldakang dai mâka balna kau.

Yapa katka baka al ya âka tukka karak it tinh yawasa dai katka ingka ya witpai dai (lámpara) baka al sumal bukkatak balna takat kau amang dai it ingka waska bakan naka kau yawasa dai, papanghka raupi yulti daki palka dai suinka kau.

Papanghka ya pumnaka yaktang ya âka bakaka ya sumalka tukka ya rumpi "dapida, alas sumalmatka ya âka Yulka yultang.

Alas tukka yamka palka yamtai dai dî balna ya raupi katka tâtung kau dai yapa sa, sumal kau amai.

Âka bungpi dai kau papangh ya taihpi yapa kau yul as kanas rauka ya yam yamtang dai.

Julio man kanglawayam yang ampas kalkapahtayang dî balna yulka yapa katka man laih mâ luh kau dî yamtasam.

Kaba al ya ai balna papanghka yulti daika alas asung kat ihi kal kapah wauhpi kat makdaka was yakti karak walti palka ai pumnaka kau watah ya karak yawai yaka kapahka wâk ya talsa karak.

Mâ as kau kasna akatka ka kau mamah ya yultang dai, aka bakaka al alas dasikaka balna lukti yawai ka dapi alas lumakkaka balna bik lukti yawai, alas makdaka balna ya amandi palka tali dai.

Dapak mamah ya yulti dakang dai.

Ai watah man bakaki?

Îwanaka ma yamtai pih?

Yaka pan papanghka yultida daika, yang makpah kau ai yamtuti ya yamtarang.

Yang kau dî bungpasa.

Yaka yulka balna ya, aka bakaka al makpah kau kuhbil as asung kau pahtida yapa dai.

Daihka palka papanghki yultang, yang man dalamaka it daubakpasa, diahka aka suinka kau dî isau yulnikika ai bungparang, ya bungparang katka ya yaka pukka ka aitak ukatak ba ma ya ulpang dai.

Yaupak alas ya dasika palka dai, alas pumti dai yaka ya alas tukka yapa bik buktak as balauh kau pak sau kau wauhdang dai.

Dahna dai yapa?

Alas yulti daki ya bahna palka, îhang tukka yamna yawang.

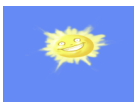
Aitak ûkatak balna ya takat kal pudi laudai panka as, panka bû, panka bês, yapa katka kukung baka ya alas baka ka tuk yamti dai ya dangkat kaupak sakwi tali dai yapa bik isau asung amatdi karak dai.

BÛ, BÛKAU

4. Pâwanihki yal/ al balna karak âka yulti dakangka balna kau watdi yultangka balna âtayangna.

- Yulti talangka ya ai yulka yultai ka?
- Baka al yamnaka ya yulka ai pumtayam?
- Âka dîka as yamtarampi? Ayamti?
- Papanghka yamtangka ai pumtaya?
- Isdangka as, as yulka ai dahdam?

AT KANAS DÎ AMANGLANAKA

5. Sumal bikiskaka yal/ al balna karak dī kanas amanglāwayangna.

Isdangka as ya pan dī as baka yulka uskat wipi yamtai ya, âka ya itsa atnaka mining bangnini tâka, sakat mining sangnika kau dī wâk balna bungpang dai ya.

Ai tâka kau yamti yamka yawanaka balna ya âka balna ka :

- a) Yamka kapahka yamka înaka ai yamnaka yuldauh as sakat pumti yaktangka as.
- b) Kulang yuhka as yamtah aka pas âti yultangka muihka balna kalpakti.
- d) Anapi yaknaka balna yamnaka muihka balna tukka kau lau balna dai ya.
- g) Muihka as ânaka muihka tukka yamtai luh kau.
- h) Âka tukka balna yamnaka laih pahka as ânaka dapi yaknaka balna bik yamnaka sumalka balna tâka ya kat.
- i) Isdangka ya yamti kangkanaka kanas kangkatasa yau.

Isdangka yamtai al dapi yal luh ya âka dīka balna yamnaka ka.

- a) Kapakka ahauka înaka muih pumnaka dapi pumti talnaka ya.
- b) Asingni kau înaka balna ya tukka yamnaka ta yakat.
- c) Âwanaka askana balna ya watah atnaka ka: Asna âwasa wâkka balna, balah balna bik.

WATI YAMNAKA DÎ AMANGLAWIKDA YA WATI YAMTANGKA

7. Sumal bikiska balna kalpakti dī sumal dikdana ya wati yamayangna.

- Ulpingka bisika yulti talangka yamtang ya karak.

- a) Yulti talangka ya ulnaka aikatak kau ulpah.
- b) Yulka balna kapakka isaman ya walti yakti ulnaka aikatak kau ulpah.
- d) Yulka balna kapakka ya walti yaktah ai yultai yakat.
- g) Yulka balna kapakka walnaka buktakka balna kau libitpi talah rauka pan yaupak ulnaka aikatak kau ulpah.

- Pâwanihma balna kalpakti tatpi isdana manah kangkatak yaka ulpingka bisika yulti talang ya.

- a) Asungma katpi ati ampa yamti yawana ya.
- b) Sumalmatma kau yulti dakangka yamti âtah.

- Wanihma balna kau yultah dī balna amanglāwan ya kangkâtah isdana as, asang ma pas kau taldam yulka kuina balna yamtah asangma muihka kau dapi alas balna kalpakti yamtah.
- Pâwanihma balna kalpakti yulti talah, dapi kapahka yultah ūma kau dī wisam balna taldam ya yulka yapa bik kapakka yultah ampa yamtidam, ai kapahka balna îdamna ya, dapi ampa barang yamtidam ya.

TUNAK BAHTANGKA 8: DAHBAI TAIHKA (GUÍA TELÉFONICA)

TANGKA BAHTANGKA

WALTI TALANGKA

1. Sumaltingka yal/ al balna raupi sumal bikiskaka yal/ al balna kau walti dakangka yamdai.

- Ai ya dahbai nungka aikatak?
- Manna andih taldamna sakat dahdamna pih dahbai nungka aikatak yulka ya?
- Ayau palka taldamna? Ampa ka?

2. Pâwanihki yal/ al balna kalpakti âka yulka ahauka ya yulti tali dapi pumti talyangna.

YULKA AHAUKA

Dahbai ya: Aitak sah yaktangka arungka walti yaktai lumakka ka balna watah yarak.

Dakka kau

3. Wayaka balna kau tali dapi yulti talyangna yulka ya.

YULKA BALNA YA YULTI TALYANGNA

1. Kanglawayam pih dahbai nungka aikatak as yam yamti amanglawi talnaka ka

2. Ampa mâ yulnaka pan rauka sakat tisi yultayam ya takat kau diahka palka yang.

1. Yamka atrang yak yultarang dahbai nungka balna ya.

3. Ai, waltai palka ka mâdi palka yam yamtasa laih asangki kau aisau.

2. It man ânaka ayau yawai balna yapa bik tukdi tung laih.

4. Yaupak bungparang dapi waltai atrang yam yamnaka at sumaltangka ya yak, sumaltingka ya sumaltarang

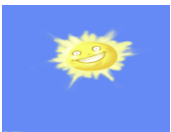
ALAWANGKA TUKKA

BÛ BÛ KAU

4. **Bikiska yal/ al balna kalpakti âka yulti dakangka balna kau watdi yulkangka âtayangna.**

- a) Yulti talnaka yultangka ya ai yulka yultai?
- b) Dahbai nungka aikatak ya ai kanglawayamna?
- d) Ayamti waltai palka yam yamti kanglawi Tanaka?

AI KANAS DÎ AMANGLANAKA

5. **Pâwanihki yal/ al balna karak kanas dî balna sumaldayangna.**

- a) Dahbai as ya sahti yaktangka arungka âka balna ya walti yakdai lumakkaka balna watah karak dapak aka balna ka.
- b) Aitak pihka balna sahti yaktangka muihka ayangka balna ya dapi ayangka uskat tunak ya isau ulpi ildai ka, yaupak ayangka uskat wâk ulna kulangka tunak ya dapi bik tunak ayangka yau dahbai nungka.

Kangkânas:

Gutierrez M. Mayela Isabel 234-1268

Âka aikatak balna ya, kanas palka ya watahka muih ayangka balna âka wâkkka dahbai ka laudai balna ya ayangka adai (abonados) Manawa departamento ka balna.

- Aikatak lumakkaka kuma was ya: Âka balna dahbai watah muihka sau sah yakna wâk balna yakalah bangya dapi sau sahyakna kanas sikka

(municipios) balna akau âdai ayau yawai ya kapakka (dairiksan) dapi dahbai nungka ya.

- Aikatak asangni bisika kau sahti yakna lumakka ka sangka ya. Akala âdai tukka, sikka, tukka, pahka balna kau bangya sau sahti yakna kanas sikka (departamento) luh kau âka ayangka balna ya bik isau palka barang ulpangka.
- Aikatak lalahka ya: Akalah atai bakannaka pahka, amanaka pahka balna, sumal ûka balna yalah bang ya.

Kangkânas:

Amanaka pahka balna (Hotel) sumal tukwana dîka bakanaka balna sumal ûka balna.

DÎ AMANGLATIKDA YA WATI YAMTAYANGNA

6. Sumal bikiska balna yal/ al kalpakti ai sumal dikdana ya wati yamtayangna.

- **Yulti dakangka ya watdi yultangka âtah?**
 - a) Dahbai buktak ka ya ai dîka kau umh bungpai?
 - b) Ayamti walwai palka ka yam yamti kanglawanaka?
 - d) Âka ayangka uskat balna aka, rauka ya karaka ulpah tarat kaupak anâkat kau.

Domínguez	Alvarez	Ortiz
Gonzalez	Perez	Vasquez
James	Benitez	Fernanadez

- **Dahbai ayangka watah balna ya yamka pumti talah mâka lâwang kau sumaldi lâwang ya kat.**
- **Aikatak balna tang âtang lau balna yamna yakat asangma paskau dahbaika buktakka as tunak yau yam yamtah ayangka balna, ayau yawai ya pahka (dirección) balna, sumal ûka balna, amanaka pahka balna, bakannaka pahka balna, ai sumal didam ya kat dapi kangkati yultah ayau danaka ya.**
 - a) Tukma yamtidam ya pâwanihma balna kalpakti biri, biri lâti talnauh dapi itsa laih kanas barang yamtah.

b) Tukma yamtam ya dakka balna kau kangkâtah.

d) Tukma yamtidam ya sumalmat mâ kau kangkâtah.

UPURKA: II

YULTI TALANGKA YAMTI DAPI ULPI KANAS YAMKA KANGLAWAI.

TUNAK BAHTANGKA 1: YULKA AS KAU PREFIJO DAPI SUFIJO ÂTI YUL WISAM AS YAMTANGKA (PALABRAS PARASINTÉTICAS)

TANGKA BAHTANGKA

WALTI TALANGKA

1. Sumal bikiska ka balna kau sumaltingka raupi watdi di dakangka yamtai.

- Ai ya prefijo dapi sufijo yulka pih?
- Andih dahdam prefijo dapi sufijo yulkah?
- Ayau dahdam âka yulkah balna ya?

2. Sumal bikiska balna kalpakti wulti talyangna aka.

AHAUKA YULTANGKA

**Prefijo: Yul as tâkat kau âti dapi yul saraka yakti.
Sufijo: Ya yul as uskat kau âti yul wisam wâk yamtai ya.**

TUKKA ALAWANGKA DAKKA KAU

3. Pâwanihki balna al/ yal kalpakti yulti talyangna âka yultangka.

AT YULTI TALYANGNA

YANG NIKARAWA KAU DALAKA TALYANG

- Nikarawa audi dakka kau danaka talyang, Rosa puluka dapi mâ ingkaka kau audi karak talyang ya yapa.
- Yang sauki kau dalaka talyang, kat sau luh ya man kau ya ahauka bahang. Kuma was balna raupi dakat âtangka as atai, was sik balna.
- Tingka luh kau iri lâwai ya, yapak bik wing raupi tari karak kal balakdai ya.
- Wing puhna (clarín) puhtingka balna bik danaka yang, alas wing tarat kau puhtingka ka, kal dalakaka balna daihka ingkaka ya yapa, pantingka puratan takat kau isiktdi tung ya yakalah umana mâka kau masi palna puhti wayaka ya nanapi balna dai.
- Bakamak ya pulu mâkka bisika yapa ya bik danaka talyang damaska sikka balna tunak pas ya ting ya, wasik balna yapa danaka panak bisika balna ya, kal yamtangka balna wâk, wâk watah ya, dî baka lipingka karak balna yapa.
- Laska ya âtai dîka kau talyang kat yultah suyuka yultangka kau asung nauka aisau bungpang, yapa katka walai asung waltangka âtang ya raupi, yakalah sauni ya audangka nauka ya ilptai yakalah tukwingka balna kal danaka nauka yultah unbautai ka, amatdi yapa audi yapa.
- Yal muihka kau amatdang nauka yapa watah ya bik danaka talyang, kal audangka bauka was sik takat lawi was atdai ya, yapa bik atang sauka (tierra prometida) danaka ka yapa watah ya bik, dapi pamkih ka ilwangka nâka yam nâka kal ihangka ya, danaka nauka pan baska as kana awai ya, kal awangka mâ dapi tangka karak bungpai ya, tâkat kau takat lawanka sikka inaka ya, alas kau tâtai.
- Nikarawa audana pahka kau, danaka talyang, Rosa pulula dapi mâ ingkaka kau audi karak talyam ya yapa.

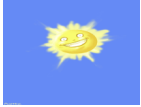
BÛ, BÛ KAU

4. Pâwanihki balna al/ yal kalpakti yulfi dakangka balna kau watdi yultangka balna atayangna.

- Yulka balna aslah ulpangka aikatak ya ai asung katpangka yultah yultai?

- Ai pumtayam ulpingka balna sauka danaka taldai ya yultah?
- Ampa yultayam dalamaka nauka Nikarawa yultah watah man ya?
- Yultah balna anâkat malau yuhka karak âtang ya kapakka walti talah?

AT KANAS DÎ WAYA AMANGLANAKA

5. Pâwanihki balna karak di waya amanglawangna.

Parasintética yulka balna ayangdai, yulka as tâkat kau prefijo dapi yulka uskat sufijo dapi yulka uskat kau sufijo as âti yulka wisam wâk yamdai ya?
Aka tapakas wayaka balna kau dakka rauka as ya, yulni yulwangka kau pak labaka ka.

Kangkânas: Kal/ bautingka

Preposición/ Ulwah yulka kau laih kapak lauka.

Parasintética yulka balna ya tukka bâs kau kangkanaka itka:

1. Prefijo + Palabra derivada

Kangkanâs: Kal sumaltingka

Kal (prefijo)

Sumalting (palabra derivada)

2. Prefijo + Raiz + sifijo

Kangkanas:

Kal bilping ka

Kal (Prefijo)

Bilping (Raiz) (Siwa kanak)

Ka (Sufijo verbal)

3. Palabra simple + palabra derivada

Kangkânas:

Karawala kaupak

Karawala (palabra simple)

Kaupak (palabra derivada)

WATI YAMNAKA

6. Sumal bikisna balna al/ yal balna karak aikanglâwikdana ya wati yamtayangna.

- Yulti ai amanglâwikdana ya wati yamtayangna aikatak kau ulpi dapi watdi yulka ya âtayangna.
- Ai yulka ya parasintética?
- **Dis karak âka yulka balna âka yulti talyangna.**
- Yul balna kapakka waltai buktakka (diccionario apak yul) kau walti talah.
- Yul luh kau barangka pan libitpi talyam (compuesta) kau dapi adahka kau ulparang (parasintética).

Buk sirih, kaltirh, pingka, wassik
Kaldakting, kaltirh, pingka, suk balas.

- Ai tuk balna lâwang yau pumti yakti yulka luh kapakka walti dapi ampa yamna ya yulka yulnaka.
- Adahka kau (parasintética) yulka balna dapi libitpi talangka (compuesta) yulka balna ai wâkka wâk watah ya lâti talyangna.
- Ūma kau yawaram kau (parasintética) yulka balna kapakka ya compuesta yulka balna yulka kapakka ahauka kangkâtayangna, dapi yulka balna salap (10) walti yakti ulpayangna.
- Cuadro sinóptico âs yamtanau adahka kau (parasintética) yulka balna kapakka as yultang ya yulka.

TUNAK BAHTANGKA 2: PUMNA KAPAKKA SARAKA BUKTAK KA (TEXTOS CIENTÍFICOS).

TANGKA BAHTANGKA

WALTI TALANGKA

1. Sumal bikiska ka balna kau sumaltingka raupi walti dakangka âs yamtai.

- Ai amanglâtayamna pumna kapakka saraka buktak ka yulka?
- Andih âka yulka manna dahdamna dai pih?
- Ayau dahdamna âka yulka?

2. Sumal bikiskaka balna al/ yal kalpakti yulti talyangna aka mamah dapi papangh yulka balna ya.

Andih amanglâtidam, mining ya bata dapi sirau yak ya?

Awih dapak mining pumnini balna ânaka ka aka maka kau sumal âwanaka ya yamka

Yamka ka wanihni karak bangwanini kapakka ya kanas atai ihyawanaka, dapi âka ya itka yak umhpi yawanaka rauka yamka talnaka.

Dapi bik mâ as pasni kau wanihni înaka, maaka warang kau it atwarang dî balna kapakka isau watah tanaka.

Kat baka înaka kau pumnaka laih yamka pumti talnaka ka.

BÛ, BÛ KAU

3. Pâwanihki balna karak yulti talyangna aka yulti dakangka kau watdi yultangka balna âtayangna.

- Yulti talangka ya ai yulka yultai ka?
- Ai libitpi talnaka itka wanih karak yamtangka yamka balna yamti talnaka tanit kau yamti ihyawanaka pumnaka balna amangka kat watah talnaka. (estabilidad emocional).
- Ai ya raupi baka înaka laih, rauka yamka palka pumti talnaka atia?
- Papangh dapi mamah dî rauka yamnaka amangka kanglâwai (responsable) ka ya ai pumtayam?

4. Sumal bikiskaka balna karak dika kanas amanglawayangna.

Muih almuk bungpi yawaia kau yal as îwai kau kapak sikka watah ka biri, biri aslah kau dî walwai balna ya baka ampas înaka ya îwana aisau karak.

Kat baka balna înaka laih yamka pumti talnaka ka?

Bik mampa kau itka baka yaknaka.

- Yapa bik mining pumti atnaka mamah dapi papangh ya rauka dasi palka yultai mining sumal awanaka yulka dapi bik muihka sikka pumnaka palka ya alâwi bungpang ya kat.
- **Muihka sikka amangka alawang:** (Madurez biológica) ya yulnaka waltai muihni sikka ya tatpangka baka înaka mak pah kau yal kal âwangka waltai dapi al ya bik.
- **Andih pumnaka amangka alawang:** (Madurez emocional) Yulnaka waltai mining ya itka muih wâk kau kahnaka bangwanini tâka it yapa rauka raudanaka amanglâwai wâkka karak dapi baka balna înaka ya bik.

- **Ampa itka yamnaka:** Aka sangkaka kau ipti sakwanaka ya kanglâwanaka ka.
- **Katka ai yulka yultai?** Sumal âwi dî as andih sumaldanaka sakat dî as yamti kanglâwasa laih tuk andih yamti atnaka bu pak yamka wâlik apah kau laih wanihka wati watah atnaka.
- Baka balna ya kasna balna waltai ka, sumal isdangka balna, muihka sikka îwana aisau, û yau bik takadakna bik watah atnaka.
- Papangh dî wati yamnaka ya bakaka waltangka balna tâkat talnaka amanglâti ya, yaka yulka, waltai tuk as înaka yapa kalka waltai ka kanas ya sumal âwi takat yawanaka yapa laih tuk as yamka yamti takat kau yawarang.
- Ai wâk nudanaka balna watah man ya, tâka ya kat bakana balna isau yamka atrang yapa katka biri yultangka ya watah atnaka ka.
- Wanih ya dî balna tânit tari lau ya sarakaka kat yakalah mining yak sumaldai yapa bik tuk balna yamdai yamka nauka kau watdangka tâka balna yapa tâka kau aslah nauka kau bangwadai wanihni balna paskau dapi muih wâk balna paskau.
- **Aka balna ka:** Maspak nauka, kapak watah tâka kau, dalaka nauka dapi bik asung wati mînaka.
- Aslah nauka kau wanihma aslah luh takat tali ihyawanaka dapi tânit yulka dî balna wati yamnaka amangka ka kapak înaka.

Aka ya yapa palka munkasa.

Kanas wayayam ka (poco mejor) sumal âwanaka kat kanas mining dî wâk isau sumaldi yawanaka watah yak.

Kat mining pumnini kau baka yulka mâdi palka it âti pumwasa.

Sumaldanaka tâka as lauya ampa bakani kau pumnaka amangka tâka âwak tanit kau yawanaka dalakaka sikka ya âti karak, muihka wâk kau maspak âti karak, tâtpi karak, sangkaka yulka, sumal kau sihpi tâkat tali lau ya pas kau uluhka nauka kau dapi bik asung aslah atnaka.

Yapa bik âwak amang lâti yawanaka kapah luh kau tâkat kau bungpi warang ya, raupi muih as lauka kau umhnaka mamah ya dapi papangh ya.

Muihka waltangka ya yamka tâkat talnaka.
Yapa laih mampa kau wanih yaknaka ka?
Aka wâkka dîka wati yamnaka it atramna mâka kau.
Andih tâtpi bangmanah?

WATI YAMNAKA

5. Pâwanihki yal/ al balna karak wati yamtayangna aka tukka.

- **Kulangh piri sapit (Crucigrama) ya bangtayang ayangka balna wayaka kau ya karak, yapaska ya laih ulpayangna.**
- **Wakalka yuhka (Acento circunflejo) ya atayangna yulka balna waltai kau.**

Umhka ula

Al sayadingka

Kenia wayaka pahtangka

Pan audai

Kal yamnakaka

6. Sumal bikiskaka al/ yal balna kalpakti ai sumal dikdana ya wati yamtayang.

- **Kanas dî sumaldanaka dakka kau yultangka ya lâti talyangna:**
- Tuk balna kanas munka para karak yamnaka as yamtayang ririp sah yakna (Cuadro sinóptico) waiku bâs tukka dai ya isau barangka dapi mauka nauka kau yamnaka.
- Yul wisam balna lau laih anâpi yaktayangna.

- Yulka balna kapak walnaka bukkatak kau kapakka waltayangna.

- **Pumti talyang**

Wanîh paskau sumaldai ya: Tukni kau sumal kau dapi bik umana sangkaka kau umhpei.

Baka balna înaka ya sau kau kanas baka as ahainaka yulka laih sa. Yaka yapan sumal kau sihpi âtak tunak kau yawanaka yapa laih it atrang sangkaka kau tunak kau bungpi yawasa.

Yulpûnalâpka (Mural) kau laktayangna sumalka sumaldang ya dapi pumna kapakka saraka (texto científico).

- Yultangka ya yul adahka kau yamtayangna yapas kaska balna ya laih umpayangna dapi kulang baraska yam yamtangka balna ya isau palka wati yamtayangna.
- Yulka balna kapakka îsingna balna kau anâpi yaktayangna.
- Yulka balna kapakka waltangka bukkatak kau kapakka waltayangna uskat kau ulnaka aikatak kau ulpayangna.
- Tuk yamtam ya pawannih bihki balna kau kangkâtayangna.
- Sumaltingka kau tukma balna kangkâtayangna.

TUNAK BAHTANGKA 3: YULTI TALANGKA SIKKA (FORO) TANGKA BAHTANGKA

1. Sumal bikiska balna kau sumaltingka al/ yal raupi walti talangka yamtai.

- Ai yultitalangka sikka?
- Aka yulka andih witpadai pih?
- Ayau yuldak dahdamna?

2. Sumal bikiska ka balna yal/ al karak aka ahauka yultangka yulti talyangna.

Yulti talangka sikka ya muih balna asang wâk kaupak kuina balna as paskau yamdai ya.

TAIHPI ÂTAK YAMTANGKA (PABLIK) DASIKA ÂNAKA, WAI BALNA MINISIHKA RUMDAI BALNA YA. YULKA KAPAKKA

YULTI TALANGKA

Nau tunak yal (Jueza) muihni yamka înaka tukka (Ministerio de Salud) dapi sau

sah yakna bisika tunka muihka (Alcaldía) umhka karak taihpi âtak yamtangka (Sanción) sikka palka âtuti wai muihka asang minisihparang kau dapi bik asang pas kau kusih yapa turuh yapa makdanaka pahka watah muihka balna kau dasi yulnaka.

Minisihka nauka balna asang pas kau isau palka tali waya tahkamat.

Karawala asangka kau, was waikaku 2010 māmaka kau yulna dai turuh balna ya

dī minisihka palka tâpas kau yamdai, yapa bahang muih isau ya turuh asang pas kau rih yau waldasa tal dai kanas palka ya tinit yulnaka ūka dipihka kau yawi amadai, talwadai ka yapa bahang turuh ya yakdasa laih amângpara kau îwana wâk, wâk bungpi warang, waspah balna luh ya minisihka yapa bahang.

Wassik bakaka al dapi yal balna asangkana tunkâ muihka ya (Gobierno Territorial Awaltara) raupi tukpak as (proyecto) atuti was mauka dînaka dapi yam yamnaka muih luh balna ya audi atdarang, âka was yamka îdarang kau.

Âka was mauka tukpakka ya warang kau, was pah waska ya asna suhnaka dapi wasaranaka yapa kau îdarang.

Kat mâdi palka talwarang laih amângpara turuh kanas isau atrang muih balna karak, yapa bik ūsara kau annu panka as bik it lauwasaja, turuh balna kasdai bahang. Sumal ūka dipihka kau bik yapaka.

BŪ, BŪ KAU

3. Pâwanihki yal/ al balna kalpakti aka yulti dakangka balna kau watdi yultangka balna âtayangna.

- Yulti talangka ya ai yulka yultai?
- Aka balna dika asangma kau bungpai pih?
- Ai yamnaka it man apa minisihka asangma kau yamdai ya?
- Ai yamnaka it man asangma muihka asung watnaka yulka?
- Karawala asang luh tunak yapa nau âdai ya yulka yamka pumtayam pih?

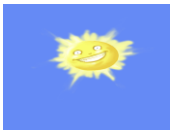
AT DÎ KANAS AMANGLATAYANGNA

4. Sumal bikiska balna al/ yal kalpakti di kanas amanglatayangna.

- Yulti talangka sikka ya aika? Yaka ya yulti talangka as kau dî wahta balna ya yulti talдай tunak ya yulka.
- Yulti muihka ya aslah sakat suinka kau isau ka, yulti talangka ya muih luh ya, yulti talangka ya muih luh kapa kau isau palka laih tanaka.
- Yulti talangka sikka as yulka laih muih dî kapakka isau watah balna ya aslah yamnaka ka dapak bik muihka ai kau yultai kau suinka âtai ya dapi muihka balna ai sumalka tunak yulka yulnaka waltai ya.
- Âka balna upurna sika kau nau balna as, as daika wai muihka ai yultuti kau as adai (moderación) upurna ya barang kapak îhyawana yulka.
- Yulti talangka ya suinka lâti talnaka.
- Pumnaka wâk, wâk yamka talwasa balna ya awak bungnaka sa.
- Isau asung katnaka yulti talangka yulka bûna, bûna yulti talnaka sumalka tunak ya yulka yulti talдай kau ai it ya kat yamka yamnaka.
- Dî as andih yulti talang yulka bûna, bûna yulti talangka yamnaka sakat itka itka yulti talangka ya yuhka ihyawanaka.

ASUNG KATPAH

Yulti talangka sikka as yaka pan umana mâka kau *Rama senado* ka yulti talangka balna watah pahka as ka.

WATI YAMNAKA

5. Sumal bikiskaka balna kalpakti ai sumaldikdana ya wati yamtayangna.

- Yulti dakangka ya watdi yultangka ya âtah, ulnaka aikatak kau ulpayangna.
- Yulti talangka sikka as ya ai kah?
- **Paunah balna luh ya pâwanih karak pumnaka kapakka nunahka kau (refrán) yultai ya tang âtayangna.**

- **Malau as rumpah dakka wak yau ai ulpang ya tunak yulka ulna tangka balna kau.**
- - kanas yamka ka uskat kau Kimak balna ihai dai
- - Kataramah Samara diya Lipihka ya barangka bungpasa.
- - Wai dīka baka walahka bû rih ya dapak mâ yultaring wai man ya.
- - Ya yultah wai karak tung man ya Taihnaka sumal dai
- - Pan warinhka talwai ya nangkatak bik yapa
- - Wassik ya wayaka lakwai kau Yawasa tanaka ya karak
- **Pumna kapakka nunah kau (refrán) yultai balna ya bas anapi yaktayangna dapi pumti talyangna ai yulnaka waltai ya yulka.**
- Taih pangka witka kau ya atrampa yapas ka balna ya ahauka ulnaka.
- Tuk wikda balna ya pawanihki balna kau kangkatayang.
- **Tunak kau yulti talangka, wai minisihparang lai taihpi âtak lukwarang mauparang yultida yakarak tuk balna as, as yamtayang.**
- Yulka kapakka isingma ya anapi yaktayang.
- Ai yulnaka watayam yaka pakka yakat yultayangna.
- Yulka balna kapakka waltayangna buktak kau kapakka waltayangna dapak ai yulnaka waltai ya ulnaka aikatak kau ulpayangna.
- **Asang mauka watah, manna kau ai umhka balna yaknaka it manna ya kapakka walti talyangna.**
- Buktak as yamtayangna dī balna kapakka walti talang balna ya karak yaka ya yulti talangka kau umh mâ bungparang yulka.
- **Yulti talangka sikka as yamtayang aslah bungpang ka sumalka tunak kapakka wati talang yakarak.**
- Asung kalpi âtīh wai balna ya yulti talangka sikka pas kau lau tanaka ya, dakka wâk balna karak anâpi yaktayangna muh dī kapakka rauka watah balna laih yaka balna ya aka paskau tanaka ka.

- Asungma katpi atram ulpi yaknaka pâwanih ma balna yultangka yuldai suinka kau.

TUNAK BAHTANGKA 4: (TEXTOS LITERARIOS) YA

YALUBU (FABULA)

WALTI TALANGKA

1. Sumal bikiska balna kau sumaltingka al/ yal raupi walti talangka yamtai.

- Ai ya yalubu?
- Andih dahnam pih yalubu yulka ya?
- Ayau palka dahnam dai âka yalubu yulka âka?

2. Pâwanihki balna karak yulti talyangna âka ahauka yultangka.

Yulti tali dapi pumti talyangna

AHAUKA YULTANGKA

Yalubu ya tisi yultangka as di baka wâk karak dî yamna yulka balna.

DAKKA KAU

ALAWANGKA TUKKA

3. Pawaniki yal/ al kalpakti yulti talyangna yalubu yulka ya.

MÂNUS DAPI DAMASKA SUKALU KARAK.

Mânus ya asung aslah karak warka pas kau damaska kasi tungdai dapak yapa kau pak pan balna pas kaupak dî baka walahka ya yuh watah tung dapi wada, wati kasnaka yulka yapa katka mânus yapa yulka pumna kapakka aisau sa dai bahang, sirihka palka dî as pumti yaktida, dapak alas at ahdang yapa bik apa aidang:

! Ay, kalki!!Ai kalki!

Dapak yultida damaska sukalu kau yang kaldah yang ya kaskutim yamka ka dapak bik mâ parastayang, mâ talyang waltam mâ yamka watah man katka talah kalki kau wakal sikka as awang, man ya kasram kau wakalka ya damatkau âwi yawarang, waltasam laih tapama âtayang mâdi palka dut pah.

Damaska sukalu ya âpa atda.

- Man raumaka watah man, kalna ya ihirtah dapak yang wakalma ya yaktuting dapak damaska sukalu ya kalka wampi lâti tali dai kau, mânus ya sirih palka lapnih yapa dasikaka luh karak kalka karak bauti dapi irida.
- Muih raupi taday damaska sukalu ya 30 suinka yapa waudi kut dai pilaka balna yau tapti dapi pumtidai ;Waiya sihpida!
- Ayamti singmat tukka yamti tung yang, kat pan dî kuhingka as yang.

4. Pâwanihki yal/ al balna kalpakti.Yulti dakangka balna dapi waldi yultangka balna ya âtayangna:

- Yulti talangka ya ai yulka yultai?
- Wai balna ya yaka paskau ka?
- Dî bakana bû yulbauti taldida yaupak ayakaia kanas tunak pakka dai?
- Yulti talangka ya ai wâk pumnaka as karak mâ dapida?
- Ai kapakka watah man yalubu yulka as ya yulka dapi bik dî kapakka pumti yultai ya yulka (mitos).

DÎ KANAS SUMALDANAKA

5. Pâwanihki yal/ al balna kalpakti di kanas sumal dayangna.

- Alas pumnini kaupak tinipas karak ai kang yak lawai ya yalubu yulka as mining yulwai.
- Yalubu ya yulti kanglâwayangna.
- Yalubu yulka ya yupi, wirihpayangna pâwanihki wâk balna karak.
- Yalubu as ulpayangna.
- Yalubu as kanglawayangna ya isdi talyangna pawanihki balna karak.
- Yalubu yulka witpai yau (moraleja) as karak kangkanaka.

Moraleja: Sumalka yamka palka as âtak kanglâwai ya tuk as ampa kapahka balna ihainaka it ya. Tukka yamnaka as aras talya ya âtak bungnaka sa.

6. Sumalmat kau kangkatayangna tukkina yamtikdana ya.

7. Laih kalpakti tukkina ya wati lâti yulti talyangna. Sumalmat umhka karak.

WATI YAMNAKA

8. Pâwanihki balna al/ yal kalpakti ai amanglâwi wikdana ya wati yamtayangna.

- Kangkânas wâk as baska wâk yau talramna sakat papangh balna umhka karak yulti kangkânas yamtaramna.
- Dakat lakwangka sikka laih karak yultayangna dapi ulpayangna.
- Kulang baraska balna yam yamnaka kanglawaramna.
- Âka yulka yul ahauka âti yamnaka katka rauka sa ya (moraleja).

9. Pâwanihki balna karak yulti talyangna.

WASALA DAPI KATARAMAH KARAK

Wasala ya mâ as ûka kau pak bungpi yawang kasna as walti kasnaka yulka. Andih mâ tunak dai katka alas dislah kasnaka ya kanas kassa dai. Warka dakka as manah lawi yawai tung dai

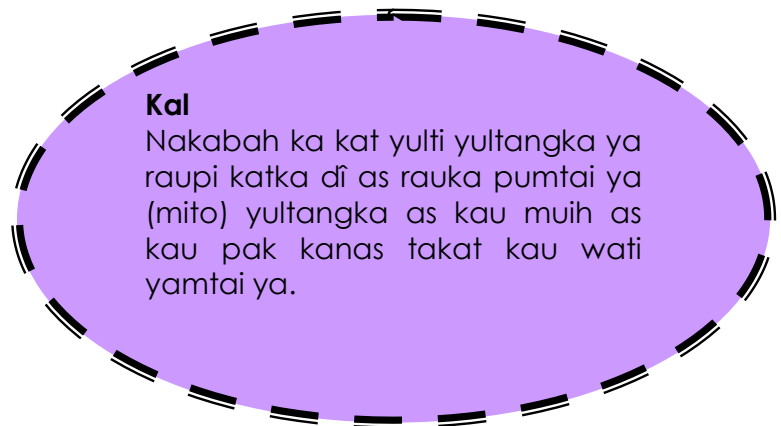
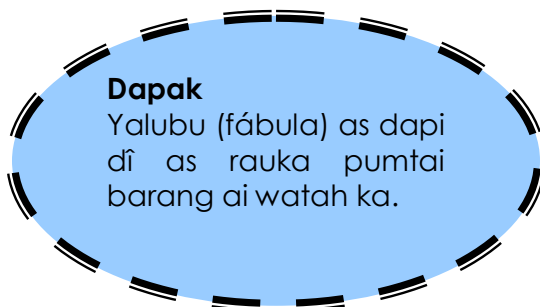
dapak karakara kau talda pan tingka as kau dâk dai dapi taka pas kau tûruh dak sikka as palka as karak.

Wasala ya pankan anakat kau sakwang rauka palka karakara ya kat tali dapi âka yulka yultang karakara al dalakika, rauka lipinma ya lipdi dapi suyuka karak palka man ya, man laih it man pumnaka, mâ as bik yapa dî wâk suyuka yapa mâ falsing dai. Amanglânaka waltayang unbaunama bik yapa suyuka pan laih. Yapa laih pumnaka it atrang man ya warkka kau rih balna luh nah kam aman.

Karakara ya takat lawi audi palka bungpang yaka balna yulka dahda kau, walti palka nah âwanaka yulka alas waltang dai îwana as kau alas unbaunaka as ya unbauti kangkanaka.

Yulka murupi âpa unbautang

-jKarak!

Wasala ya tapaka taihpang, katka takapas laih yamka dai kat tûruh (queso) ya înaka yulka karakara takapas partida kau waudida.

- Watang, uba palka kasda, yaupak yulti palka!

Wasala ya kungkamak datpi at yawang dapak karakara ya pumti dapi dapida.

- Alawi bungpai dî balna bungnaka sa ya.
- Tâka ampa yamka dî balna papangh kulpai ya tâka kau as sakat dî as rauka bungpang ya (Histórico filosófico) ya.
- Kangkânas (Grecia) asangka: Dî rauka pumti yultangka (mitos) asang yultangka wâkka (leyendas) as yapa yapa.

WATI YAMNAKA

DÎ SUMALDIKDANA YA WATI YAMTAYANGNA

10. Sumal bikiskaka al/ yal kalpakti di sumaldikdana ya wati yamtayangna.

- Yulti dakang ya dapi watdi yultangka ya atayangna aikinatak kau ulpayangna.
- Ai ya tisi wâkka as (fábula).
- (Moraleja) ya aikah.
- Tisi as dapi dî kapakka pumti yulti as ya karak libitpi talyangna dapi kapakka yultangka.

11. Pâwanihki al/ yal balna kalpakti asingni katpayangna.

- Asangma paskau rauka pumtai dîka as kapakka walti talah dapi ulnaka aikatak kau ulpah.

ASUNGMA KATPAH

Rauka yamka ulnaka ya kulang baraska yam yamnaka nauka balna suinka lâwang kau taldam daika wati yamnaka yulka.

Pâwanihma balna kalpakti biri, biri yulmana lâti talnauh dapi it atram barang ânaka.

12. Tukkina yamtikdana ya sumalmatkina kau kangkatâyangna.

13. Isdangka as karak yamti kangkatâyangna.

TUNAK BAHTANGKA 5: YULKA WÂK KAU LÂTANGKA (TRADUCCIÓN)

TANGKA BAHTANGKA

WALTI TALANGKA

1. Sumal bikiskaka balna kau sumaltingka ya/ al raupi walti dakangka yamtai.

- Ai ya yulka wâk kau lâtangka?
- Manna andih dahdamna âka yulka?
- Wai balna yultak dahdamna?

2. Pâwanihki balna karak yulti tali dapi pumti yaktayangna.

YULKA KAPAKKA

Yulka wâk kau lâtangka: Muih wâk yulka kau pak yulni kau watpi lânaka ya.

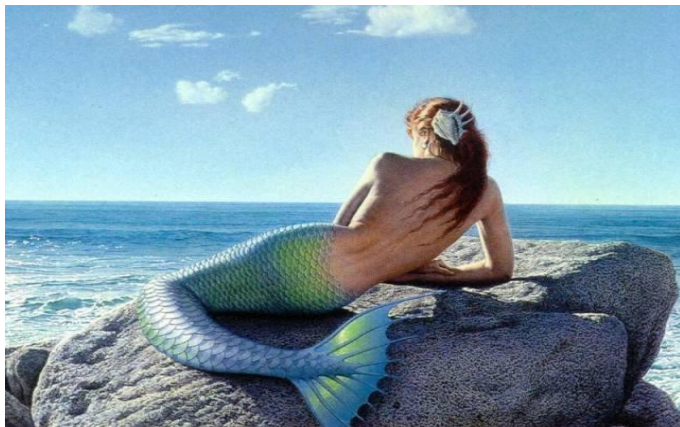

BÂS, BÂS KAU

ALAWANGKA TUKKA

3. Pâwnihki yal/ al balna kalpakti yulti talyangna yalubu yultangka âka.

WAS SIRAUKA YA

Sau sah yakna dakka as kau, wahai mayangna balna bangwai dakka ya wassik sikka bās ya lauka âka balna ka: Kahkah waska sik, waspuk waska sik, pis pis waska sik.

Âka pispis waska sik kau was bahwai sikka as ka ayangka laih ya pakuting sikika ya laih 300 (mito) yapa watahka yuhkaka kau.

Âka was bahwai ya pas pas dak kau was pah sikka palka as lauka pahka kau yapa balna ya pan duihya yapa padang taday, yapa bahang ayangka yapukitang yaka yulnaka laih yapu balna was kana pah.

Yuldauh ya raupi yultai yakalah ya lauka muih as yapa dika ayangka ya was sirau. Âka ya isau palka walah atia muih wisam balna kau. Muih as wisam ya wata kau âka pahka kau muih balna bang ya yaka waska sirau yau yamka as yamdai yaka apa kauh.

Tûruh almuk tuk kau yam yamdai ya makdaka bu yaupak pan baka as was sik kung kau pâtai, yaka baska ya yau pak (Florida) waska karak libitpi kuh balna lakti bidai kau ai dika balna ihyawang ya atak kumdai ya apa pumnaka karak.

Yamdai, muih balna ya kapakka kau yawadida ya dî katatnaka aisau, kauhka mîdai ya ilti dadai ya bik muihka balna ya pahka kau ya wata ya îwanaka watrang laih aka kauhka karak muihka lauih kau sapdai dapak bik sipi yakdai sing warang yulka.

Âka rauka pumnaka (creencias) balna ya yam yamtiwadai tatungh kau pak dapak âka maka kau bik yapa waya ya pumdai was sirau as, as rauka walah taday wak balna ya das isa. Âka dika ya itka yapa kaupak muih ya âtak lukdanaka. Yapa bahang aka pahka kau muih ya kimak rumdasa, kapakka laih kulnaka sikka adai.

4. Pâwanihki balna karak âka yulti dakangka balna dapi watdi yultangka balna âtayangna.

- Yulti talnaka aikatak yulti taldamna ya ai yulka yultai?
- Ayaka waska sik balna yulka yultai?

- Pispis waska sik yau was bahwai as ya ayangka ya ampa day?
- Waska sik papas dak yau ai lauka?
- Yapa bik waska sik pas yau muih yapa bik lauka ya ayangka ampa day?
- Muih wisam balna yawadai kau ai yamtai?
- Dapak asangka muihka balna ai yamdai?
- Yapa bahang asangka muihka balna ai yamdasa yaka waska yau?

Pâwanihki yal/ al balna kalpakti yulti talyangna.

Yulka wâk kau lâtangka yaka pan: Yulti talangka as yulka as wâk kaupak wâk kau ladai yaka.

- Buktak as ya kapakka walti talnaka yulka as yapa bik buktak as ulnaka ya yulka wâk kau aras tali karak iptangka ya wati înaka kapakka yamka watah yapa buktakka wâk ya yapa.

Kangkânas: (Yulka rauka palka- unâ ya).

- Warauhwa ya dî baka as lumakkaka wâk, wak watahka, ûka pah balna kaupak alas itka yulka wayaka balna as, as wati minaka, yapa bik mâ isau kau kapah îhangka balna as, as watahka dî bakana yak makdatingka yapa balna karak.
- Awabah ya dî baka as warauhwa karak kanas nakabah ka.
- Dî bakana lipinka karak balna ya dapi pulu balna ya pan sau kau dî suyuka balna ka ;Ampa yak amatdarang dî balna labanit tari ya kau dî bakana kalpakti aisau laih.

**Dî balna tâ wâk
kau lawangka
yamnaka ya**

(Fidelidad) ya: Papangh yulka ta wâk kau latangka ya isau palka buktak ai yultai ya kat yamnaka mâk kau ai wâk yulka atrang.

Kangkânas: Papangh yulka ta wâk kau latangka tâ wâk kau lâtangka ya rauka palka yamtangka ai yulnaka walti kangkatai ya bik wâk palkaka (Hibru), (Aramio) dapi Grik bukkatak karak.

Yulti talangka ya dî balna tâ isau kau ai yulnaka waltai ya yamka kapakka isau palka watahka.

Âka ya yulka wâk, wâk yamka palka tâ wâk kau latangka as ka.

Ulpingka rauka palka bang yangna ai anapi yakna balna yamdai balna ya âtangka yamnaka.

Dî rauka kapakka kat yamtai ya (naturalidad) muihka tâ wâk kau lâtai ya tukka yapa watahka yulka yultangka ya anapi yaknaka dapi sumal tunak balna ya ai ya kat ulnaka yulka kapakka ahauka yam yamtai karak muih wâk balna yulti talya ya yulka.

WATI YAMTANGKA

DÎ AMANGLÂTIKDANA YA WATI YAMTAYANGNA

5. Pâwanihki yal/ al balna karak di amanglâtikdana ya wati yamgtayangna.

- Yulti dakangka yau waldi yultangka âtayangna ya ulpayangna aikatakna kau.
- Ai yulka wâk kau lâtangka?
- Ayaka ya yamnaka balna ka?

6. Pâwanihki balna karak aikinatak kau barangpayangna.

- Yapaska sikka yam yamtayangna ayau waltai ya.
- Tatung mâka kau kalpaktikda muih as karak ayangka ya ___orge ___odriguez alas kau apa yultang ___tmalh ___aya bakaka as karak ___uanitu ___amkih as takat kau alas ayangka ya ___lonzo dai.
- Yang buktak as yulti tali yang dai kau tangka kau âpa ulna watah dai 100 mâmaka amatdi karak dapak yapa kaupak yamka ya yulti dahda ___tman lihwan as ya sirhnaka?
- ___ang âpa yultikda ___idam laih man ya! Itka dapak alas yul yultasa karak. Buktak tâtpi ihi atram kau umâ yulka kau lâtaramna.

7. Pâwanihki yal/ al karak tâkat kau yultai yulka balna ya barang âtayangna malau balna labanka ka kau lau ya rak.

1. Mauka nauka antonimo

2. Yal

3. Uba

4. Dasikarak

5. Kumhpi atnaka

8. Pâwanihki yal/ al balna yamtayangna.

1
2
3
4
5

nas lauka

- Dî bakana lipinka kar alna Nikarawa asangka kau lau ya yulka yultai: itman talnaka ulpi yakna anakat kau lau balna ya.
- Yaka balna ya, ayaka balna ya talyam ka?

Tikbus Dîrau

Karakara wami

Bâpakmah alakumh

Aluk wauh

Ikik – kituhka

Surh yamaktalah

Upam

Kululuk

9. Sumal bikiska balna kalpakti tukka yamwida yau pak unâ yulka kau lâtayangna ayangka luh yau ya.

Asungma katpah

Yulti tali pumti yaknaka yulka balna kanglâwi wati yamti takina kau yawanaka yulka balna.

10. Sumaltingka kau kangkâtayanna tukkina balna ya.

TUNAK BAHTANGKA 6: YULKASPANG (POEMA)

TANGKA BAHTANGKA

1. Sumal tingka ya walti talangka yamtai sumal bikiskaka balna kau.

- Ai ya yulkaspang?
- Andih amanglawayamna pih yulkaspang yulka ya?
- Ayau dahdamna yulkaspang yulka ya?

2. Pâwanihki yal/ al balna karak yulti tali dapi pumti talyangna.

YULKA KAPAKKA

Yulkaspang ya: Pumnaka yultangka suyuka karak yul yultai ya.

BÂS, BÂS KAU

ALAWANGKA TUKKA

3. Sumal bikiska al/ yal balna kalpakti yulkaspang yulka yultitalyangna.

AY YANG AMERIKIKI!

YULKASPANG

Yang bakana yang, ay yang Amerikiki!
Man yapa, wahaiki kau suinka luh
Âtaring yaka yulka dikuhka luktai ya
Yang bakana yang, ay yang Amerikiki!
Ay Amerikiki pumnama rauka sikka
Watah man ya!

Ay Amerikiki yaring makdakka watah man ya!
 Ay Amerikiki dî sikka balna yamtingka yapa bik
 Barang palka yang bakana yang dapak man yulma
 damka karak sangkika waltangka karak unbautaring
 Yang bakana yang man yulma ya talnaka kau dapi
 Tukma ya mâ luh kau walti atring yang bakana
 Yang ay Amerikiki!
 Man ampa dasika karak dapi barang atring

Gaston Figueroa
Uruguayo

4. Pâwanihki balna karak sau waya balna watpi lati talyangna.

BÂS, BÂS KAU

5. Sumal bikiskaka al/ yal balna karak yulti
 dakangka balna dapi waldi yultangka
 balna ya atayangna.

- Yultangka ya ai yulka yultai?
- Yulti talangka ya ai ulpi yakna kangkâtai?
- Man yaka ulpi yakna yakarak ampa palka libitpi talyam?
- Watpi lâti talyang ai palka nakabah lau pan ulpangka as wâk karak?
- Andih yulti taldamna pih sakat andih as ulpidamna pih?
- Yulkaspang yulka ai amanglâwidam?

6. Pâwanihki al/ yal kalpakti yulkaspang kanas suyuka balna ya anapi yaktayangna.

Asungma katpah

Pumnaka kapakka ulpangka suyuka ya ai dîka balna palka watah atnaka ya.

WATI YAMTANGKA

7. Sumal bikiskaka al/ yal kalpakti ai amanglâtikdana ya wati yamgtayang.

- Yulkaspang ulpikdana ya yultutingna, kanas yultasingna tâkat kau yamka palka tâtpi dapi kau yultayangna.

Amanglâtayam pih:

Yulti yulnaka ya tinipas yakti yulnaka dinit yamka yakat muihni isikpi, wayaka balna yakti, dî watpi lâti talnaka amanglâwanaka kapakka yakat. Yaka yulka dî bû wâlik sikka. Tingma dapi bik muhma karak, talnah balna yamnaka atram.

TUNAK BAHTANGKA 7: NAU ÂTANGKA AS (IMPERATIVO).

TANGKA BAHTANGKA

1. Sumaltingka ya walti talangka yamtai sumal bikiskika balna karak.

- Ai ya nau âtangka as?
- Nau atangka as ya manna andih amanglâwayamna pih?
- Ayau dahdamna âka yulka ya?

2. Sumal bikiskaka al/ yal balna kalpakti yulti tali dapi pumti talyangna.

Yulka kapakka

Nau atangka as ya: Yulka as yultai ai yamnaka dapi nau iptangka âtai ya.

DAKKA KAU

ALAWANGKA TUKKA

3. Sumal bikiskaka al/ yal balna kalpakti yulti talyangna nau âtangka as yulka balna ya.

NAU IPTANGKA ÂTAI YA (CONDICIONAL)

- Aran sikka as yamtah, aslah yamtah, tingka balna Amérika bâs bikiskaka balna unbauna kanas damka yamka balna ya unbautah.
- Uluhka nauka suyu unbautangka rauka ya Amerika luh bakaka.
- Mâ luh mikdini yamka karak bang atnaka.
- Ay, sau luh bakaka ya, mâ luh kau amini yamka yapa bang atnauh!
- Aran sikka as yamtah, aslah yamtah, tingka balna aslah yamtah.
- Ay sau luh bakaka, unbautah, âguguh kanas damka yamka palka balna

4. Pâwanihki yal/ al balna karak yulti dakangka balna lau yau watdi yultangka balna âtayangna pâwanihki balna kalpakti.

- Aikatak yulti taldamna yau ai yulka yultai?
- Nau âtangka as dapi nau iptangka as dapi yulka ya kanglawâyamna pih?
- Nau âti dapi iptangka âtai yulka balna ya ampa talyamna?

5. Pâwanihma yal/ al kalpakti it atrampa pih, âka yultangka yapa as yamti kangkânaka?

DÎ KANAS SUMALDANAKA

6. Pâwanihki yal/ al balna kalpakti yulti talyangna yultangka as tang âti taka balna ya.

- Yaka pan ai yamtarang yulnaka yulka yam yamtai ya yulti dakangka as yulka sakat asung katpangka (consejo) as ânaka yulka.

Kangkânas: Mâ tunak wârah

- Muihma balna kau dalaka talah.
- Mâ aslah wâlik watahka- mâdi palka yulka ya.

Kangkânas: Bakannaka ûka kau yawi pan wâk balna bakantah.

- Alas tâka manah ihyawai.
- Aslah muihka balna (man)

Kangkânas: Au palka kalma ya kanas kipti rumpah.

- Isau muihka bûka manna luh palka wânauh kasna kasnaka 2:00 p.m

Watdi yultangka mun (fusil) manah nau âtangka yamtai ya ayaka ka?

7. Sumal bikiskaka balna karak nau atangka ya dapi ampa atang ya yulti tali dapi aimatak kau ulpayangna.

- Tâmat kau pumti tukka as yultah lâwang yakarak libitpi karak.
- It tanaka yulka yultai mâ wâk kau dapi bik tânit kau.

Kangkânas: Sirih wâram laih, yapa wâtai yak yawarang.

- Lumah akatka 4: 00 P.M kau sukuwat lukdida.
- 4: 00 lumah kauh sukuwat luktida.
- Yan ya was lautarang laih di isa atrang.

8. Sumal bikiskaka balna kalpakti yulti talyangna.

Nau âtangka ya aslah kau bu libitpi tâka bik lauka. (Condicional compuesto)

- Tuk as tâkat kau witpang yulka yultai, dî andih lâwang as yaupak tangka bahnaka pumtai ya.

Kangkânas: Ya yultida yan warang mâka kau andih tukma ya witpam atrang.

- Yam yamtida yapa bik bungparang yulka andih lâwang ya.

Kangkânas: Kanas sumal didam dai laih sumal mâ kau lawanama dai.

- 10 ânaka yawai (Probabilidad).
- Waltai mining kanas muih yamka palka atnaka (Fórmula de cortesia).

WATI YAMNAKA

9. Sumal bikiskaka yal/ al balna kalpakti yulti dakangka balna ya watdi yultangka balna ya âti dapi aikinatak kau ulpayangna.

- Yulti nau âtai ya (Verbo imperativo) ya ampa yultai?
- Yulti nau iptangka atai ya (Verbo condicional) dasisa ya ampa yultai?
- Nau iptangka as kau bû libitpai ya ampa yultai?

10. Pâwanihki yal/ al balna karak uba palka yulti talyangna yulti nau âtai ya dapi nau âti iptangka yulka ya.

- Yulka balna amanglâwasa lau ya ânapi yakti dapi waltitalyangna.
- Pumnikima kaupak (Verso) as tang âtayangna kulang barangka yam yamtayangna balna karak.
- Pumnaka kapakka suyuka ulpangka ya kau pak anâpi yakta yulti nau âti talya kau ya (verbo modo imperativo) ulpingka yam yamtai ya.
- Sumalting kau tukkina ya kangkâtayangna.
- Pâwanihki yal/ al balna kalpakti pumnaka kapakka suyupalka ulna luh kau kapakka kat yulka ulna yam yamtayangna (imperativo modo) ka kau kangkanas ya talyangna.
- Aran sikka as yamyah.
- Aslah yamtah tingka balna dapi asungmana balna labaka kau ihaitah.
- Kapakka kat yulka ulna balna ulpanauh yulka wisam balna karak wirihpah nauh kulang baraska ya pumnaka kapakka suyu karak dapi kulang baraska umahka karak as dapi kulang baraska ya kapakka kat yulka ulpangka tâkat kau.
- Sustantivo luh kau tang âtah adjetivo calificativo ulpingka yamyamtai ya ulnaka aikatak kau yamtah.
- Yul amangka ulna balna singka yamtah yulti nau iptangka (verbo condicional simple) ya yam yamti karak yultangka (verbo) yam yamtidam ya malau as rumpah.
- Yul amangka singka ulpah yulti nau iptangka as karak bû libitpi karak (verbo condicional complejo) ya yam yamti karak.
- Yultangka (verbo) yam yamtidam ya malau as rumpah.
- Tukma yamtidam ya pâwanihma balna kalpakti biri, biri lâti talah.

- Tukmana ya sumalting kau kangkatah.

TUNAK BAHTANGKA 8: YUL ADAHKA KAU ULPI YAKTANGKA YA (FICHAS DE VOCABULARIO).

TANGKA BAHTANGKA

1. Sumalmat ya walti talangka yamtai sumal bikiskaka balna kalpakti.

- Ai ya yul adahka kau ulpi yaktangka?
- Yul adahka kau ulpi yaktangka ya andih dahnam dai pih?
- Wai yultak dahdamna? Dapi ayauh?

2. Pâwanihki yal/ al balna kalpakti yulti tali dapi pumti talyangna.

Yulka kapakka

Yul adahka kau ulpi yaktangka ya: Aitak dak bisika as yul ulna as kapak yultai ya.

BÛ, BÛ KAU

ALAWANGKA TUKKA

3. Sumal bikiskaka yal/ al kalpakti “Yul” adahka kau ulpi yakna ya yulti talyangna.

PAN BALNA DAPI DÎ BAKANA

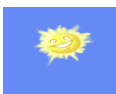
Muih isau ya amanglâwasa damaska panka dapi dîbakana ampa makalnak sikka palka watah ya, aka ya panka, Centro Amerika kau dapi sau luh kau âka dîka balna ya pan wingnita putinaka dîka ya yapa sankalnalna.

Tuk balna as, as dî abaltingka balna dî kuhingka balna yapa adak dî bakana balna iri lukdi ya dapi yaka tahkamat sau kau aisau bungpai ya. Yapa bik asang isau palka kau pan balna aisau dadai tahkamat mining yapa bang yak.

Mâdi dî balna tânit tari kau bang balna ya aras tali tukwingka balna makalnakna aisau mâmaka bû âka dîka balna makdâti tâkat tali yawanaka dapak bik tuna a sikka yapa ya dî âna sikka palka watahka âka panka dapi dîka bakana balna tâkatna tali yawanaka.

4. Sumal bikiskaka al/ yal balna kalpakti âka yulti dakangka balna kau watdi yultangka balna âti yamtayangna.

- Âka yulka ya ai yulka yultai?
- Âka sumalka tunak yulka ai pumtayam?
- Âka yultangka kau ai wâk tunak âtaramna pih?
- Yuldauh as amanglâwayam âpa wâkka sumalka yulka yultai laih dîbakana pan balna lukdi yawai yulka?
- Amanglawayam laih pâwanihma balna kau yultanh.
- Âka yulti talangka kaupak ayaka pahka ya itka dî balna tânit tari bang karak libitpi talringna?
- Yulka balna kapakka îsingna balna bang ya anâpi yaktayangna?
 - Yulka adahka kau ulna balna yulka dî kapakka watah man.

KANAS DÎ SUMAL DAYANGNA

5. Pâwanihki yal/ al balna kalpakti kanas sumaldayangna yul adahka kau ulpi yakna balna tangka wâk.

- **Yul adahka kau ulpangka:** Pan aitak dak bisika as yulka ulna as kapakka yultai ya. Ayau pak bungpi waia ya dapi bik yul luh karak nakabah watah ya.

Kangkânas:

- Pan balna
- Yul balna wanihka kau
- Yulka balna ayangka wâk palka bik kapakka watah ya.
- Yulka balna wâk tâkat kau yultai ya.

WATI YAMTANGKA

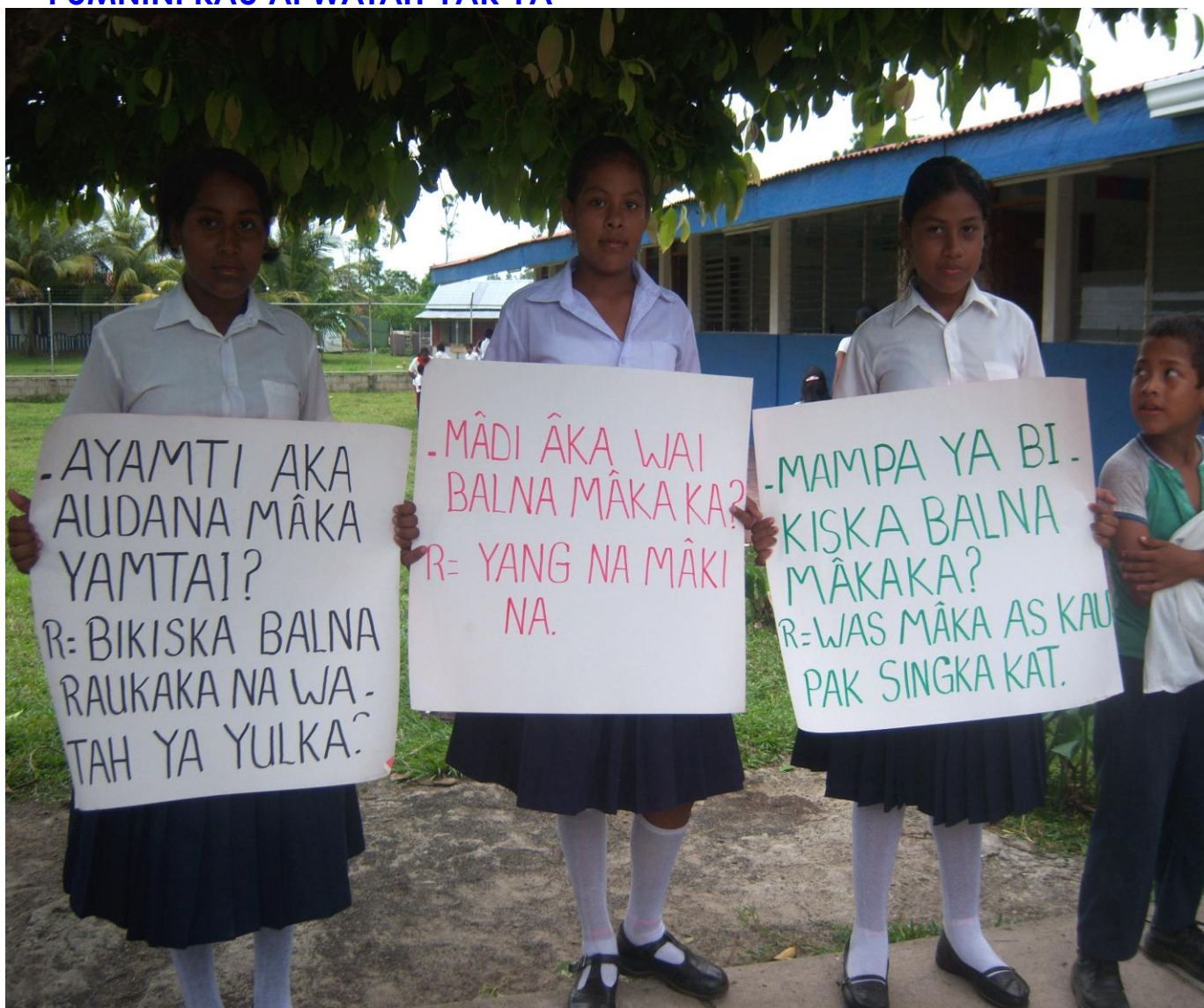
6. Sumal bikiskaka balna yal/al kalpakti dakangka balna dapi watdi yultangka balna âti dapi aikinatak kau ulpayangna.

- Yul adahka kau ulpi yaktangka ya ai yulka kau yam yamdai sa?
- Yunak yulti talikdana kau yulka wisam balna lau yakarak adahka kau ulpi yaktangka kau as yamtayangna.
- Sumal tunak kanas waltayamna yarak yultitalangka as yamtayangna.
- Yamka palka yulti tali dapi yul adahka kau ulpi yaktayangna.
- Ai yulnaka ya kat kapakka yultah dapi ulnaka aikatak kau ulpanuah.
- Yulka wisam balna ka kapakka walnaka bukkatak kau kapakka walti dapi ulnaka aikatak kau ulpayangna.
- Tukkina balna ya pâwanihki balna karak wirihpi talyangna.
- Yulka wisam balna lau ya walti yakti dapi malau as kau ulpayangna.
- Yulti talangka lâkat yamtida daika yaupak yulka balna anâpi yakna yakarak yul adahka kau ulpi yakna as yamtah.
- **Yulka balna âka karak:** Yulka adahka kau ulpi yaktangka yamtah.
- Pan kaupak di basta yamdai ya kuhingka.
- Kimak suyuka palka ya yulti talangka barangka.
- Sau luh sau wayaka îwana muihka.
- Dî rauh kahna sangra
- Dakka kau tukmana ya kangkatah.

- Tukma yamtayam ya sumaltingka kau kangkatâyang.
- Yulka adahka kau ulpi yaktangka yautaramna ya karak yul pûnana palka kau biri payangna.

UPURKA N. : III

PUMNINI KAU AI WATAH YAK YA

TUNAK BAHTANGKA 1: LAUTI ÂNAKA YULKA YULTAI AIKATAK YA PAGARÉ).

TANGKA BAHTANGKA

1. Sumaltingka ya walti talangka yamtai sumal bisikaka al/ yal balna kau.

- Ai yulka ya lauti ânaka yulka aikatak?
- Ai aikatak yulka andih dahdamna pih?
- Ayau yuldak dahdamna pih?

2. Sumal bikiskaka al/ yal balna kalpakti yulti tali dapi pumti talyangna.

Lauti ânaka yulka yultai aikatak ya: Muih as kaupak lihwan mâ sirpida kau aitak baka as kau mâtak kiwis payam bûna lauti ânaka.

AHAUKA YULTANGKA

DAKKA KAU

ALAWANGKA TUKKA

3. Pâwanihki al/ yal balna kalpakti talyangna “Lauti ânaka yulka yultai aikatak ya”.

“LAUTI ÂNAKA YULKA YULTAI AIKATAK YA”.

Karawala asangka kau pak Sumaltingka **Chico** ya kuina as kau yawang dai Bilwi asangka kau. Dapak Blupil kau pak sumaltingka al/ yal balna dapi sumal sikka (universidad) tunak balna bik yawana dai sumal tukka balna yamna.

Sumaltingka chico yawang kau pak mâ bû lâwang kau yul dutka as yawang dai alas kau, bakaka al as îwida kara kau alas laih yau pak, sumaltingka as dai alas bik. Dapak sumalimat **Chico** ya bûna wânaka kau kapah îhang dai lihwan aisau, alas balna salai karak yawana, bûna yapa manah wanaka ya lihwan palka waltang dai, dapak sumaltingka chico ya isau palka amatdîtungdai kau.

Sumaltingka yal as **Arja** alas tunak muihka dai. Sumaltingka **Chico** kau yultang yang lihwan, mâ sirh puting atang yawi bûna wânaka lihkawan karak. Dapak sumaltingka **Chico** ya yau-man amangka pumtaram aitag as kau kiwisnaka lihwan ya sirhpayam ya yulka?

Atang kau sumal tunak muihka yal raupi yultang yaka laih kapah aisau, yang mâ kanglâwayam man muih yamka man dapi bik tukwingka as man. Yang amanglâtayam man lauti yâtaram atang.

Dapak **Chico** raupi bûna apa yultang man yang kau isau palka ya pumtayam, pumnama yamka palka watah man katka yang watid mâ kuitayang. Yaka lihkawan yulka yang aitag as kau kiwisnaka yang yapa waltayang yapa kau laih yamka kal pumtaring atang.

Dapak yapa kau mâ wâk it dai ya karak Blupil kau wî bûna sirih iringka wati wî bakaka sauca pah wâlik tali dapi buna yawang. Yaupak sumaltingka **Chico** alas tukwi witpang kau lihkawan ya walidi âtang dai sumaltingka yalka kau.

DAKKA KAU

ALAWANGKA TUKKA

4. Pâwanihki yal/ al balna karak yulti dakangka balna dapi watdi yultangka balna ya âtayangna.

- Âka yulka balna aslah ulna aikatak (texto) âka ai yulka yultai?
- Wai ya yapa bungpang muihka balna akau bungpai?
- Sumaltingka yal yamnaka ya yulka ai pumtayam?
- Man pâwanihma balna as. As karak âka yamtangka ya nakabah watah pih?
- Âka yulti talnaka aikatak kau ayaka yamtangka yamka balna (valores) bungpai?

- Man andih lauti ânaka yulka aikatak ya taldam pih?
- Âka yulti talangka aikatak karak ai tang âtangka watahka?
- Âka yulti talnaka aikatak ya ayangka ai âtaramna?

KANAS DÎ AS, AS AMANGLÂWAYANGNA

Ai ya lauti ânaka yulka aikatak (El pagaré)

Asungka kapah

Yaka lauti ânaka yulka aikatak ya ulna as muih raupi yamdai dapak yaka aska lihwan as lauti ânaka yultangka as ka mâ as kau.

Wai yaka paskau wî bungpai?

Ayaka muihka lauti ânaka yulka bungpai ya (atingka- (otorgante) dapi wai lihawan nungka mâ as âtang înaka ya (yamkaka îhingka- (verificario).

Lauti ânaka yulka aikatak ya waltang palka ya (requisito):

- Ayangka luh lau atnaka, ahauka yaktai aikatak dasika nungka (número de cédula) dapak lautai muihka kiwispangka ya.
- Lihwan ampas yaktang ya lauti ânaka yultangka yamdai ya nung kau yulka ulpangka kau – (en número y letras).
- Lauti witpai kau ya (mâka- (fecha).
- Yamkaka înaka muihka Ayangka luh dapak alas kau ahauka yaktai dak bisika nungka ya.

WATI YAMTANGKA

1. Pâwanihki balna yal/ al kalpakti yulti talyangna ai kanglâwikdana ya sumal pas kau lauti ânaka yulka aikatak ya wati yamtayangna.

- Ai ya lauti ânaka yulka aikatak?
- Ayaka ya lauti ânaka yulka aikatak tukka ya?

2. Ulpangka balna bungpai ya tâkat kau yulka balna yakau pak as âti, kapakka ahauka yaktayangna.

As kana dî aslah, damka karak, bangtang (abarrotado) pihyapa, putka karak (polvoriento), asung katpang karak yamka.

Sumal ûka as bikiska isau watah ya..._____

Yal as muihka pih yapa ya..._____

Tâpas as putka isau watah ya..._____

Was baras (café) as tâkat lâwi damka ya..._____

Alas asung katpangka yamka ânaka_____

Amanglâwai ya..._____

3. Sumal bikiskaka al/ yal balna kalpakti aka yulka balna labanakaka kau ulpi (crucigrama) ya barangka âtah.

- Pauka ayangka wak ya.
- Yamka tâkat kau yultai yulka ya.
- Û ayangka wak ya.
- Sumaltingka ayangka wak ya.
- Baraska tâkat kau yultai yulka ya.

4. Pâwanihki yal/ al balna kalpakti yulti talyangna tunak kau yulti talangka aikatak kau ayaka yulka balna yultai ya amanglâwasingna ya anâpi yaktayangna.

5. Yulka balna kapakka waltai buktakka (diccionario) ya yam yamtâyangna dapi yulka luh ya kapakka ya ulnaka aikatak kau ulpayangna.

6. Yulti talnaka dapi yulka balna aslah ulpangka aikatak aka dikitna ahauka karak yultayangna (lee y recita).

“KATARA MAH ALMUK YA”

Yang ya kataramah almuk as tâkat kanas almuk

kataramah ûka kau lau yang ya
tunik takat paukaka (cresta) ya kuh kumdangka as yapa ka
Kalki mak alhka balna ya kuhbil karak yamna ka.

Dapak wayuli ya, yang umahki sikka ya tumpai
wai yang kau kal baunaka ya waltarang ya
yang ai waltayang ya kat abalti daparing...

Andih waupayang kikiriki!
sau luh ya nanadai ka.

Alfredo Marqueria
Yulka suyuka yultaika ai yulka yultai ya yulti talyangna

- Kataramah almuk yamtangka ya yulka ai pumtangka talyamna?
- Man muih ya âka yamtangka watah atak andih taldamna pih?
- Âka yamtangka kau pak ai kapahka as waya?

7. Âka yultangka suyuka aka, tuk yamnaka aikatak kau ulpayangna dapi yulka balna amanglâwasingna buktakka (diccionario) ya yam yamtayangna.

8. Kataramah almuk yulka yultangka suyuka (poesia) ya kaupak, ulpangka adahka as yakti yulka wâk kau latayangna (traducir).

- Pâwanihki karak bungpi (en pareja) bû kau.
- Pâwanihki kau lauti ânaka yulka aikatak as yumti atayang dapak biri bik yamti yâtarang.
- Tukkina ya dakka wâk karak aslah bungpi biri, biri watpi lâti talyangna (intercambio).
- Aslah bungpangka sikka (plenario) kau tukkina yamtikdana ya kangkâtayangna.

9. Man wanih ai ya lauti ânaka yulka aikatak kapakka ya ahauka yaktayangna dapak alas balna kalpakfi bik as yamdarang.

- Yulti talangka (lectura) tangka palka kau yamna yaupak lauti ânaka yulka aikatak ulpangka ya yulka wisam as ka. Man yul balna kapakka waltai bukkatak (diccionario) ya yamti kapakka walti dapi yulka luh ya

ai kapakka ya ulnaka aikatak kau ulpayangna uskat kau aslah bungpi isdangka as yamtayangna.

TUNAK BAHTANGKA 2: ASUNG KATPANGKA YAMTI ULPANGKA AIKATAK (TEXTOS INFORMATIVOS).

TANGKA BAHTANGKA

1. Sumaltingka ka walti talangka yamtai sumal.

- Ai yulka ya asung katpangka yamti ulpangka ai katak?
- Aka asung katpangka ulpangka aikatak andih amanglâwayamna pih?
- Ayau dahdamna ôka yulka?

2. Sumal bikiskaka ai/ yal balna kalpakti yulti tali dapi pumti yaktayangna.

AHAUKA YULTANGKA

Asung katpangka balna as, as ya itka aimatak baska pastirh wâlik ulnaka katka tuk wâk balna itka aitak baska bû balna ulnaka.

DAKKA KAU

ALAWANGKA TUKKA

MÂ LUIH TUKWANGKA ULPANGKA (DIARIO DE CAMPO)

Masi ya audi palka dai, sumal ûdak ka pas aslah kaupak pâwanihka balna kalpakti watdangka as kau yawai ya yulka. Sumaltingka ya alas balna kau âpa

atang- at mining âka watdângka âka amangka kau yam yamnaka dî bû yulka; mining audana înaka, ai amanglawai ya biri, biri kal yunaka, bîri kal ânaka nauka înaka, yapa bik mining yamtangka balna yapa bang ya bik lâti talnaka.

Yaka yulka ulmana aikatak as dapi ulnaka panka (lápiz) as man ihyawah, ai bungpai ya, lâti tali ulpi atnaka yulka, kat mining bûna yakwarang kau sumal wâkka as kalpakti yamwarang.

Masi ya pâwanihka Lebersita karak âka watdangka yulka asûngkatpangka atang ya yulka dahsa dai. Alas balna bik isdana dai, ai kanglawai ya biri, biri kal yupi dai (compartieron) yapa bik yamtangka balna kau yapa lau ya lâti talna dai, yapa katka alas balna ai, yamdai ya luh ulpi atnaka kat yaka yamdasa dai, yapa bahang, pas kau tung dai kalpakti isdi dai, uskat kau âpa yuldida.

Mining talwai âka ya mâ sikka as ka.

Bûna sumal ûka kau yawadida dapak, sumaltingka raupi luh kau ulnaka aikatak ya yakdarang atda. Bikiskaka balna ya amangka kat pas awi umhpida bahang, alas balna ai taldida dai ya uldida dai. Yapa katka masih dapi Lebersita karak bik yulnaka suinka wada, katka takanapas taih dis bang dai.

Watdangka yamna mâka kau pak sumaltingka ya alas balna kau amangti tali dai, dapak andih kaldahna dai ulnaka aikatak aisau yawana dai ya.

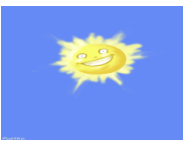
Alas aka bungpida karak alas balna ya sumal danaka as ânaka puntang dai, yulti dakangka wisam bungpai luh kau yaka balna kau.

Sumalka ya sumalti taihpida kau, masi dapi Lebersita karak kaldahna dai, alas balna yulka dahdasa nauka yamna ya yulka, dapak sumaltingka kau kuitida alas kapahkana ya dapak lukdarang dapi tukka yamti tali bangdai sumalkana kau kanas yamka atnaka yulka.

4. Sumal bikiskaka balna yal/ al kalpakti âka yulti dakangka balna bang ya watdi yultangka balna âtayangna.

- Yulti talangka ya ai yultai?
- Masi dapi Lebersita karak yamtangka yulka ai pumnamana kau yakta yamna?
- Man andih wât as yawangka as kau tung wam pih?

- Ai raupi bikiska balna kau umhpang, alas balna sumal ûdakka amangka kat tukwai ya?
- Ai kat kulnaka âtayam, yapa bungpang muihka balna (personaje) witka kau tukka yamtang ya âka yulti talangka kau?
- Man mâ luh tukka ulpangka ya yulka ai kanglâwayam?

AT KANAS DÎ SUMALDAYANGNA

5. Pâwanihki yal/ al balna kalpakti dî kanas sumaldayangna “mâ luh tukwangka ulpangka” balna yulka.

- Ai ya mâ luh tukwangka ulpangka?
- Yaka tuk balna yamdai ya ulpangka aska, yang wikda ya mâ balna, sakat mâmaka balna lâwang kau asing katnaka yulka.
- Yakalah it man ulnaka aikatak as yam yamnaka ulnaka aikatak kanas bisika sakat ulnaka bukkatak bisika (agenda) as.
- Man itman mâ luh ulnaka aikatak kau ulnaka âyaka pahka as kau yawi lâti talyam, dapak wâkka bungpang as lau atrang kau ulnaka.

Kangkânas: Man pah as kau yawi watpi lâti tali tungman kau, man ulnaka aikatak kau ulnaka atram ai palka taldam ya, dahdam ya, ampa mâ yamdida ya, dapak ai walapka yamka, wingka dutka, dî auhka yamka kasdam laih.

- Yapa bik man.
- Pan balna dapi dî bakana muihka bisika (insectos) balna taldam katka kanas talsaman dîka laih, man ampa, yamna ya yulka wâlik yultah sakat wayaka balna yamtah.

- Mâ luih kau tukwangka ulpangka watah atnaka ya amangka ka yakarak sau yamka (campo) as kau yawi tukwanaka.

Pumnaka saraka waltingka balna ya (científico) yam yamnaka, sau luih kau ai bungpai ya ulpangka as yaknaka yulka.

- Man mâ luih tukwangka ulnaka ya yultitalyam luih asungma katpai ai mâka pah as kau yawi talkutim ya.
- Man mâ luih tukka ulpangka ya mâmaka isau ilti watah man kau, it atram talnaka dī isau bûna, bûna yaka yulka yultai ya.
- Mâ luih lâwai balna yakarak man it atram yulnaka, mampa dī bakana balna as, ya wī bungdai mampa pulu balna as, as ya sahwi bungpai.
- Man ai balna ulpayam Yaupak dapi lâti talangka yamtidam Yaupak itman yamti taihnaka as yamtaram.
- Asung katpangka balna as, as ya itka aimatak baska pastirh wâlik yam yamnaka, katka tuk wak balna ya itka aitak baska bû kat yam yamnaka.
- Tuk balna yamdai ya yulka ulpi atnaka ya luih yapa yawai katka man it man, mâka balna luih waltangka watah man ya yam yamnaka.
- Man mâ luih tukka ulpangka aikatak ya ihyawanaka atram.
- Ayaka pahka man yawi talkutim ya ayangka.
- Mâka
- Tari yak watah ya wingka lâti talnaka.
- Man itman sangnaka, wanihma, dapi tukma yulka, mâ luih ai tukwayam ya ulnaka.
- Akalah man it atram mâdi mâka ai balna bungpida ya ulpi yaknaka.

Askana dī aslah, damka karak, bangtang (abarrotado) pih yapa, putka karak (polvoriento) asung katpangka yamka.

WATI YAMTANGKA

AT DÎ SUMALDIKDA YA WATI YAMTAYANGNA

1. Pâwanihki yal/ al balna kalpakti dî sumaldikdana balna ya wati yamtayangna. “Mâ luh tukwangka ulpangka” balna karak.

- Ai makpah kau umhka?
- Man it man alas sangmaka kau yam yamnaka?

2. Pâwanihki balna kalpakti âka yulka balna ulniki aikatak kau ulpayangna dapi ai kapakka ya bik. Yulka balna kapakka waltai bukkatak ya yam yamtayangna.

Mâ dâwang îwangka, suwanaka dakka, sahnaka dakka tâkat kau yulnaka, bubuh, kal balakdanaka, yawanaka.

- _____ asna karak kal balakdanaka (arropar).
- _____ kuring karak yawanaka.
- _____ Û yamtangka tukwang rupumka (desecho).
- _____ mâ isau dâwang îwangka (insolación)
- _____ (ovario) ya.

3. Sumal bikiskaka balna kalpakti yulka balna kanas Baraska kau ulna ya kau pak anâpi yaktayangna ayaka ya, uskat kau aikinatak kau ulpayangna.

- **Baraska:** Pisbaluk ukatak, lisihka, yamka yamdasa, yam karak _____.
- **Labaka kau lâna:** Ilti witna labaka lâna, kanas yamtasa subitdida _____.
- **Kalnaka sikka watah ya:** Sikka, suyuka, tâtpida.
- **Aisau danaka:** Dahnaka, ânaka, takapas taihnaka, înaka.
- **Labaka kau:** Tari, paskau, labaka kau, baikau.
- **Dakti yaknaka:** Aisau yamnaka, auhkaka talnaka, înaka
- **Takat kau înaka:**

- **Pumtih yaktah :**
- **Mâ luih tukka ulpai aikatak ya:** Ip as yapa ka, dî dinit kahpai makpah kau.
- Sumal ûka dak pâwanihka balna paskau âwi yulka balna yaktai ya yang ulpa yang.
- Pumnaka balna aslah kau libitpi yakti kangkâtangka adahka as yamtayangna.
- Yapaska balna ya laih, yulti talnaka it yakat ulpayangna dapi yapaska balna ya yamka ulpayangna.

4. Pâwanihki yal al balna kalpakti sumal ûka mâ as kau, mâ luih tukka ampa uldai ya yamti talyangna. Mâ luih lâwak kau, ai ulpayangna taihnaka ulpi yaktayangna, dapi pâwanihki balna karak tukkina ya biri, biri lâti talyangna.

- Mâ luih tukka ulpangka ya sumal paskau yakti kangkatayangna
- Sumaltingka kau yang tukkina ya âtayangna.

5. Pâwanihki yal al balna kalpakti ampa û tukka yamnaka ya kangkâtangka.

- Ûki pas kau pâwanihki balna kalpakti biri, biri yulti tali kal wirihpi mâ luih tukka ulpi atnaka aikatak kau yul rauka.
- Alas balna kalpakti as yamtayangna dapi kangkânas yapa îyangna: Wanihki balna kalpakti pukka as lâwanaka.
- Alas balna ampa aslah bangna pas kau ya luih ya yamna, ka ya, pas kau âwi umhpi witka kau ai bungpida ya lâti talyangna.
- Ûpas kau mâ luih kau tukka ukdai aikatak yamtang ya sumal ûka kau ihyawai kalpakti wirihpi yupi talyangna.
- Tukmana ya sumaltingka yakti kangkâtayangna.

TUNAK BAHTANGKA 3: ADVERBIO YA.

TANGKA BAHTANGKA

1. Sumaltingka ya walti talangka yamtai sumal bikiskaka balna karak.

- Ai ya adverbio?
- Adverbio ya manna andih dahnam dai pi?
- Ayalah adverbio yulka ya dahdamna?

2. Pâwanihki yal al balna kalpakti yulti talyangna adverbio yulka ahauka ya.

Adverbio ya: yulka as it wâk kau bungpasa ya, alas dî dakka as yulka yultai, verbo dukka ampa ihyawai yakarak.

Bu Bu KAU

ALAWANGKA TUKKA

3. Sumal bikiskaka yal al balna kalpakti yulti taltang âka adverbio yulka.

Yakau ubulka as tarak kau, wanih as ya, yawi mîdai, yakalah pan mâk balna isau lauti watahka. Yapa bik pan muihka almuk balna mâ as kau yapa bang wâdai dai bik pan.

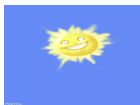
Mâ as kau âka wahai kitingh dapi amini di ana alas yalka kau âpa yultang dai mining akalâh mâmaka isau yak bangwida dî luih ya lihwan dî luih ya bakan naka wâlik nahas yau lâwi dî lau warang laih kanas yamka atrang atang kau bû pak awih bungna.

Mâdi alas balna yamka ûkana dang kat kau dî isau lauti yakdai am, sinak, pihmak, paumak, sang kas yapa, yapa.

Dapak bik baka al yal balna bik uskat kau yawadai dî isau lauti umhdai. Alas balna turuh bik watahka âka pahka ubulka pan yamka dî suyuka wing yamka tasah bik Aisau muih balna yau yawadai kau, bûna wanaka waldasa, muih ya rauka palka waldai yakalah rih Tanaka aka pahka ya muih isau ya suyudai ka.

4. Pâwanihki yal al balna kalpakti aka yulti dakangka dapi waldi yulnaka yulka balna âtayangna.

- Aitak yulti taldamna ya ai yulka yultai?
- Yulka balna aslah ulpangka aikatak balna pas kau ai wâkka wâk as lauka?
- Yulti talangka yamtangka yau ai yultangka yamka as yak kangkatai?
- Ai kau tang âtangka as watahka aslah bangwangka, kalnaka nauka dapi lauka nauka paskau?
- Man adverbio ya aka yulti talangka paskau tali laktayam pih?

AT KANAS DÎ WAYA SUMALDAYANG

5. Pâwanihki al/ yal balna kalpakti yultitalyangna âka asingni katpang yulka balna ya.

ASINGNI KATPI ATNANGH (RECUERDO)

Adverbio ya verbo, adjetivo dapi bik adverbio ya kapakka wâk kau lâdai.

Adverbio ya yulka as it wâkka bungpasa, alas dî dakka as yulka yultai, verbo tukka ampa dî dakka as yulka yultai, verbo tukka ampa ihaitai ya karak.

- **ADVERBIO YA LAUKA.**

Pahka: Akau, Bakau, tarat kau, bai kau.

Suinka yulka: Tâkat kua, uskat kau, itsa.

Tâ ka yulka: apa, uba, yamka, dutka

Sikkika yulka : Takat lawang, isau, rauka palka

Barang atnaka yulka: Tâkat kau, uskat kau, dangkat kau, umahka makpah.

Awih bungpang yulka: Awih, bik, yam palka.

Diahka bung yulka: Diahka, diahka palka, bik diahka yapa yawangka.

Pumnaka ahauka sa: Yulka, yapa bik dapi.

WATI YAMTANGKA

6. Pâwanihki yal/ al balna kalpakti adverbio yulka sumaldikdana ya wati yamtayangna.

- Yulti talangka tangka palka kau ya ulnaka aikatak kau ulpayangna yau pak uskat kau kanas yamtayangna.

Adeverbio ya tali laktayangna.

- Adverbio ya ulpayangna dapi labaka kau âtayangna.
- Yulka balna tali laktasingma ya tali laktayangna.
- Ulnaka ai katak yau ulpayangna, yulka balna kapakka walwai bukkatak (diccionario) yam yamti karak.

7. Pâwanihki yal/ al balna karak âka dîka baka muihka balna sakat dî bakan balna âka ulnaka aikatak ulpi barangtayangna sikkika kau, bisika kau pak sikka kau.

Mus, kiki, marakisah, kuha, hipopotamo, elefante, mistu, mânus, minisihka muihka, pamkih kasia, lâpit, mus ba bakaka, mânus, sulu, layanh.

Takat kau kapakka ahauka kangkatang ya karak barang âtam uskat kau, amangka balna yamtayangna, adverbio wâkka luh sumaldang ya yam yamti.

Dapi labaka kau bik ulpi atayangna ai wâkka adverbio ka yam yantai ya.

8. Sumal bikiskaka balba karak yulka wâk wak ulpayangna, katka yulka “pa” yultai (sinonimo) ya ulpa ulpayangna ayaka yulka balna baraska bakana as paskau bungpai ya karak kal umhpangka.

9. Takapas luh kau waltaram, yaikaka kauh, anakat kauh dapi kalni dakka balna ayangka lau ya man kalpaktaram.

Kubalamh	aran	yamnaka	purunaka
Takdang	îkik	paskau	duhi
Walah	tingsuba	karatdang	saraka
Dalauka	wayaka	uli	ana

K	U	B	A	L	A	M	H	P
A	S	T	U	M	T	A	Y	T
R	H	K	P	A	S	P	A	I
A	N	A	K	Y	U	U	M	N
T	D	R	W	A	L	A	N	G
D	U	W	I	K	I	K	A	S
A	H	I	M	M	R	T	K	U
N	I	S	A	R	A	K	A	B
G	P	L	A	K	P	S	A	A

10. Ulnaka aikatak kau predicado wâk, wâk arangka ulpayangna sujeto karak bungpai laih.

Alas muihka karak sutbang kuihna âwadai.

Sulu ya { _____

11. Sujeto dakka ya âyangka balna dapi ulâ paskau presposición lau yaka karak tang âti, barang âtayangna.

- _____ pamkihka ya papanghki paktai.
- _____ uuka pas ya ripka ka.
- Ya kau _____ kuringka ya yawaika
- _____ dak lâwang ya dasika ka
- Yaka _____ sukalu ya paras îrai.

Pan	asna
Lâp	waknah
Asna	kuihna

TUNAK BAHTANGKA 4: PUM WAYÂ (MAPA CONCEPTUAL).

TANGKA BAHTANGKA

1. Sumaltingka ya walti talangka yamtai sumal bikiskaka balna karak.

- Ai yulka ya pum waya?
- Pumwa yâ ya andih kanglâwidam sakat dahdam piu.
- Ayau pum wayâ ya talyamna sakat dahdamna?

2. Pâwanihki yal/ al balna kalpakti pumtuh tali dapi yulti talyangna.

YULKA KAPAKKA

Yulka kapakka bala pum wayâ ka.

BÛ, BÛ KAU

ALAWANGKA TUKKA

3. Sumal bikiskika al / yal balna kalpakti yulti talyangna aka pum wayâ yulka ya.

Pumnaka kapakka

Saraka

TUKKA PAHKA

Man kanglawi
mandai

Pastang ya tâdi ya dîka baka as ka, sikkika ya îtukwana ka, muihka luih ya butuka wâlik ka, tapaka ya bisika dapi kalka sipitkanak balna watah ya dasika ka. Yaka dîka baka ya Nikarawa damaskaka kau lauka.

Kubalanh ya dî baka muihka as ka, lipihka arungka watah ka lumakka wâk, wâk muihka sikka ya yuhka ka dapak tunak kau bakhka yuhka bû watah ka

Muih dapi wakalka watah dîka bakana balna paskau wakalka karak yamtang lauka, luih ya ya ayangka anakalaka bik yakalah, yamtang ka. Mâluih kau anakat wakalka ya isikdai kas ya kau.

BÛ, BÛ KAU

ALAWANGKA TUKKA

4. Pâwanihki yal/ al balna kalpakti âka yulka yulti talikdana yau pak yulti dakangka dapi watdi yultangka balna âtayangna.

- Mining ampa talwai pumna kapakka saraka tukka ya?
- Mining âka wâkka tali lakwida pih?
- Man itman yaka kapakka walnaka?
- Yapa bik itman taka wâk kau lânaka?

- Man ampa yam yamtaram yulka kapakka balna pum wayâ ka ya?

AT KANAS WAYÂ SUMAL DAYANGNA

5. Sumal bikiskaka yal/ al balna kalpakti yulti talyangna âka asingni katpi atnaka yulka balna ya.

ASANGNI KALPI ATNANGH

Pum wayâ ya: Yulka ya kapakka balna pum wayâ yam yamdai dî kapakka balna sumaldutim kau ya kanas sumaldaram yulka kangkatangka.

Aka pum wayâ ya sumaltingka balna dapi bikiska balna bik yam yamdai.

Pumnaka balna bungdai ya tang âtangka bik lauka (enlace) preposición as yamnaka yulka.

Yapa bik yul âtangka as, sumaltingka tunak as dapi yulka balna ulnaka aikatak dak balna kau amangka talia ya aslah kau libitpi yakti kangkatangka adahka as ka.

- **Pum wayâ aaka, aka dakka balna watahka:**
- **Pumnaka kapakâ:** Yaka ya sumalka tunak balna kanas rauka ya pumtangka.
- **(Concepto) kangkânas:** Kuma bilamka bisika.
- **Tang ânaka yulka balna:** Pumnaka as dapi pumnaka wâk karak yulka balna.
- **Palabras enlace:** Kangkanas: yaka ya...
- Pumnaka âtai yulka yaka ya yul amangka yamna balna ka (preposiciones) pumnaka balna ya yulti tali dapi.
- Tang âtangka ya.

- Karak asslahka suinka kau.

Kangkânas: Kuma pamkihka bisika as ka kuma bilamka bisika as ka.

6. Pâwanihki yal/ al balna kalpakti wampi lâti talyangna pum wayâ ampa yamnaka tâka balna ya:

- Pumnaka balna saraka ya ânapi yaktayangna (pumnaka luh kanas bisika kau).
- Barang âtayang ayau amangka taliangna ya kat.

Pumnaka balna ya ulâ as paskau pungpai tang âtangka balna ya kulang as karak yamdai.

- Âka pamkika baka ya kuma bilamka bisika aska. Âka dîka baka ya was laukadapi daihka kau midai. Tunak ya sau kau tungwai pamkihka tunak karak nakabahka itka pumnaka balna watnaka.

WATI YAMTANGKA

1. Pâwanihki yal/ al balna kalpakti ai sumaldikdana ya wati yamtayangna.

- Yulti dakangka balna aaka watdi yultangka balna aataygna.
- Ai makpah kau umhka yulka balna kapakka kangkati pum wayâ ya?
- Ayaka makpah umhka yulka balna kapakka kangkatai pum wayâ ya?

2. Pum wayâ as yamtayangna yul amangka saraka yam yamti karak.

- Sumal âka dak paskau pâwanihki balna kalpakti biri, biri watpi lâti tali kapakka balna îyangna.
- Sumalka munhka kau yakti kangkâtayangna yulka balna kapakka kangkati pum wayâ ka yamtikdana ya kangkâtayangna.

3. Bû, bû kau bungpi pumnaka kapakka saraka dakka as yamtayangna sumaldanaka sumalka aïtak sah yakna wâk, wâk dapi pum wayâ ya karak.

- Sumaltingka kau tukkina yamtikdana ya kangkatayangna.
- Tukkina yamtikdana ya sumal dak (clase) muhka kau kangkâtayangna.

4. Pumnaka kapakka araka dakka pahka yamtang yaka karak, yul pûna lâpka (mural) as yamtayangna, sumal dak paskau pâwanihki balna luh umhka karak.

TUNAK BAHTANGKA 5: ASLAH KAU LIBITPI ULPI YAKNAKA

DAKKA NAH BAKAKA AL ASTIN (FICHA DE RESUMEN).

TANGKA BAHTANGKA

1. Sumal bikiskaka yal/ al kau sumaltingka ya walti talangka yamtai.

- Ai ya aslah kau libitpi ulpi yakna dakka?
- Aya yulka andih manna dahdamna dai pih?
- Ayau palka dahnam dai?

2. Sumal bikiska al/ yal balna kalpakti aaka ahauka yultangka ya yulti talyangna.

YULKA AHAUKA

Yulka ulpangka balna anâkat kau, malau yuhka danti karak ulpi yamdai, ayaka yulka kanas yamka tal dai ya kat adahka yamti ulpi yakdai ya.

DAKKA KAU

ALAWANGKA TUKKA

3. Sumal bikiskaka balna kalpakti aka aikatak yulka yulti talyangna.

NAH BAKAKA AS ASTIN

Asang as muih aslah bungdai pahka kanas tarat kau, nah bakaka al astin wayaka muih tingka karak yamna laudai, yamtingka luh yua kî yaringka (oro) karak yamna dai mâ daka ûka ya ki yaringka wâk sulum karak yamna dai dapi kî yaringka wâk rubi dai, alas patang bang (lanza) tingka watnaka luh ya kumdi dai.

Mamâka papas lumahka as kau, siulis as lukdi tung dai ya kau yawada. Alas amangti tali dai nah baka al astin ya AIDI dai dapak makdaka waska ya waudi dai kii waring karak yamna muhka ûkatak manah.

- Siulis raupi alas kau âpa yulti dakang- man yawai man?
- Yang ya nah bakaka al astin yang, atang.
- Yapa laih man ayamti aidayam? Yultang.

Yang amangka kat lauyang dai kau, yang dalaka dapi mikdini waska ya kapak ising dai, kat yang dî aisau sa yang ûki kau lau yang dai, ûki ya suyukarak ka, dî luh yang kau tari ya watah dai ya diwak suyuka dai (maravilloso) mâdi laih, âka pahka tarat ahau pak, it yang asang luh makunka karak bang ya talnak, dapi amatdangka nauka balna ya bik.

Yakau nauh kau- wayaka yamtingka âka dîdiudi (estirar) yawangka- Yakalah asna bîtingka makun as talyang. Bakaka îwai ya yamah takat lâwi watahka dapak aransa kuiti.

Aka suinka kau laih âka wassik waska wâlik ânaka itka, kat dî wâk ânaka aisau ya raupi.

Siulis baka! Siulis baka! man yang yulki dakingka atnaka waltasa man pih? Dangkit kau kî yaringka "rubi" lau ya yakti dapi asna bîtingka yal makun kau ihyawai âtah atang.

Siulis baka ya nah bakaka ai kuitang ya kat yamtida. Mâ as lâwang kau andih tâtpang dai. Idip (Egipto) kau yawanak, alas nah bakaka kau parasna âna yawada.

Siulis ya nah bakaka ai yultida yakat yamtida. Mâ bû kau ya Idip kau yawanaka tatpang nah bakaka al parasna âti dai Siulis baka! Siulis baka! Yang û tunak pas mâkka kau al ulpingka as talyang. Alas ya îwangka înaka wâlik ka

kasna aisau asna aisau. Mikdiki balna yau pak as dutpah atang dapi ihyawang.

Siulis ya yapa yamtang dapak bûna limdang ulpingka karak kal patang ûka mâk kau yawang. Bataka ya siulis lipingka bautang wayaka daki dapi tunak îhiltang dapi amang palka makdaka papti talang tapti kî makalmak palka as lau dai, makdaka talangka.

Idip tâkapas pas kau kanas watdasa kau, siulis ya muih wayaka yamtang ya labaka lawi yawang nah bakaka al parasna ka yulka.

Yang Idip kau sirih palka yawasing laih, yang ripka îwaring atang siulis raupi. Nah bakaka al raupi- aka pahka kau- baka yal as kîsah bakanti tung dai, katka yaupak luh was kau wauhdana dai dapak manah ya isau bilpida. Alas raupi, man mikdaka wâk aka bik dutpi ihyawah atda. Siulis ya amatdi karak miksiki wak ya dutpang. Dapi anâka kau kasi ihi baka al yau âtid. Alas âudi palka bungpi isdang dai. Nah bakaka al lau daika kau yawi dapi apa atang.

Ampa man makpi al yang yapa atnaka kau man karak mîdaring. Mâ as dai bakaka al ya siulis kau âpa yultang- mikdaka pas kau dî ûkatak raupi taihpi watah ya man luh yakti muih makun balna yu pah atang.

Siulis ya yapa yamtang. Dapak was launaka mâka bik andih wang dai. Lumah as dai siulis ya nah bakaka al anakat kau wauhdi yakat îwang.

Mâ balna isau lâwang kau, asangka tun â sikka ya (alcalde) yaka manah lâwang dapi nah bakaka al wayaka yamna dai ya sihpang yakti dapi karanaka.

Dapak asung luh ya yapa dai it karapasa dapang dapak dî dutka as yapa siulis îwang yau rumpang.

Yaka mâka, papangh raupi insil (ângel) as kau apa tang.

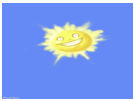
Asang pas kau dî kanas makalmak bû lau ya ihaiti yatahj atang, insil ya yulka kat daki bah bakaka al sung ya watahka atang siulis îwang daika bik.

Insil ya âpa atang- âka ya kanas makalnak palka bû yaktikda ya atda- papangh ya âpa atda:

- Man amangka palka anâpi ihaitayam. Âka dîka baka laih paradais kau yawarang dapi unbautarang. Dapak nah bakaka al ya bik audi karak unbauti ayangki kuyumparang.

4. Pâwanihki yal/ al balna kalpakti aka yulti dakangka dapi watdi yulnaka balna âtayangna.

- Yulti talangka ya ai yulka yultai?
- Yulti talangka âkau pak ai pumnaka nauka as yak âtai?
- Mining makpah kau ai kapakka as ka nah bakaka al yamtangka ya?
- Dî baka limdingka baka yamtangka ya yulka manah yultaram?
- Ai yamti papangh dapi Insil karak asang pas kau kanas dî sikka bû ya nah bakaka al dapi dî baka limdingka baka dai ya?
- Amangka pih âka yamtangka wâk sangnika kau walti îrang ya?
- Mining ampa it atwarang âka yultangka kau aslah libitpi yultangka adahka as yamnaka (presumir).
- Aslah libitpi ulpangka adahka as yaknaka kapakka waya watah man yakarak?
- Yultangka tâka adahka as ya. Yaka ya sumalka tunak sumaldangka aslahka wâlik yulka.
- Âka pumnaka balna yakna âka, amangka kat aslah yamti dapi ulnaka aikatak kau, sakat ulpangka dakka adahka as yaknaka bik itka.

KANAS DÎ WAYA SUMAL DAYANGNA

5. Sumal bikiskaka yal/ al balna kalpakti yulti talyangna âka asingni katpangka yulka.

ASINGNI KATPI ATNANGH (RECUERDO)

Yulka ulpangka balna anâkat kau, malau yuhka danti karak ulpi yamtayam kau. Yulka balna aslah ulpangka mining yulti talwai ya, ayaka pahka kau kanas amangka talwai ya anâkat malau yuhka âdai.

Ulpangka adahka dakka aslah ya aika?

- Âka ya tuk yamnaka aikatak as rauka ka, kanas palka ya at sumaldanaka suinka kau. Ulpangka adahka dakka as kau itka yulka balna aslah ulpangka dakka as **ânaka**: Sumalka tunak ayangka (titulo), ulpangka adahka dakka (resumen), ai kaupak yulka yultangka wisam yaktang ya (fuente).
- Aka ya tuk yamnaka aikatak as raukaka, kanas palka ya at sumal danaka suinka kau. Ulpangka adahka dakka as kau itka yulka balna aslah ulpangka dakka (resumen). As kau pak yulka yultangka wisam yaktang ya (fuente).
- Aka ulpangka adahka dakka bisika balna âka, ulâ as kau aslah yamdai sakat alas ûka as kau.
- Ulâka yuhka ya, aikatak ulpangka dakka bisika yulkaka dapi yulka sikkaka ya karak aslah atnaka ka.

Aitak ulpangka dakka bisika as- ulpangka adahka as kau waltangka palka watah ya, yapaska (letra) ya yamka tali atnaka dapi bai, bai ulnaka (espaciado) yulfi talnaka suinka kau masisa atnaka yulka.

Aitak ulpangka bisika as ampa yamnaka watdangka balna ya:

- Sumaldanaka ulpangka aikatak ya amang tali yulfi talnaka.
- Pumnanaka saraka palka ya tali laknaka.
- Pumnaka kanas yamka talya ya malau yuhka karak anâkat kau ulnaka.
- Pumnaka yamka balna yaktang ya aitak dak, dak bisika kau ulpi lânaka.

Kangkânas:

Kuma kau waya lakwangka bungpai ya.

Kuha balna ya waya lakwang yamtingka palka. Bilam wâk balna bik yapa bangka dapi wakalka aisau dîka balna bik waya lakwang balna wâk, wâk yamti bangka. Waya lakwai ya was anâkat kau kanas sirih irai wing takat kau yarak dapak âka mining dî wâk pumnaka înakasa, kuma dîka balna as, as ya biri, biri yulbaunaka kau yam yamdai, umis balna tapaka karak wing kau yam yamtai ya yapa. Waya lakwang sirihka îrangka palka ya was anakat kau atrang, wing kau atrang bik waya wirih as bungpai, **yapa bahang**: Daihkaka ya (temperatura).

Tîkaka ya (su densidad), kuma ampa yapa watah ya dapi dî wak balna watah raupi bik. Waya lakwang as was anâkat kau sirih îrangka ya watka singka (5 veces) watahka, wing kau sirihka îrangka yakakararak, was anâkat as ripkaka amangka palka watah ya pahka kau waya lakwang as ya 1.543 watka

îrai _____ (segundo) as kau, katka wing kau laih 342 watka (mtros) îrai _____
segundo as kau.

Yulti talangka aikatak ayangka: Kuma kau waya lakwangka balna bang ya
(Título).

Aslah kau libitpi

Yultangka adahka: Waya lakwang as ya was anakat kau sirih wing kau yaka
karak.

Kuma dika bakana as, as yam yamdai biri, biri yulbaunaka kau.

Waya lakwai as ya sirihka îrangka palka ya was anâkat kau atrang, wing kau
atrang bik, katka waia wirih as bungpai kaldaikaka ya, kalfikaka ya, kuma ampa
watah ya, dapi dî wak balna watah ya raupi bik.

Waya lakwangka as ya was anakat kau sirih îrangka ya wat singka watahka, wing
kau sirih îrangka ya karak.

Was anâkat as kal ripkaka kat watah ya pahka kau, waya lakwang as ya 1.543
watka îrai _____ (segundo) as kau katka wing kau laih 34 watka îrai
_____ (segundo) kau.

WATI YAMTANGKA

**6. Pâwanihki yal/ al balna kalpakti yulti talyangna âka yulka aslah kau libit ulpi
yaknaka dakka ai sumaldikdana ya wati yamtayangna.**

Aka yulti dakangka balna ya watdi yultangka atayangna.

- Ai ya aslah kau libitpi ulpi yaknaka dakka?
- Ai yulka yam yamdai.
- Ayaka tâka balna uskat wîparang?

Yulka balna ulpangka adahka ânaka watayangna ya kanas sikka yamtayangna.

Luih	Asung yamka	Kulnaka watah muihka	Muih
------	-------------	-------------------------	------

Kuyunpangka	Labakat muihka	Barang karak	Taihpi lawanaka
-------------	----------------	--------------	-----------------

Takat kau yulti talangka ya ihi dapi ulmana aikatak kau ulpah.

- Yulka balna tali laktasam ya talilaktah.
- Yulka balna ya mâdi mâka kau pumti karak kapakka walti yaktah.
- Yulka balna kapakka waltai bukkatak ya yam yamtah dapi aikapakka ya ulpî.
- Yulka balna aslah ulpangka ya, yultangka adahka kau lâti dapi aimatak dakka bisika kau lupa.

Asung katpi atih ampa yamnaka tâka ya

4. Yulti talangka aitak âka, aslah libitpi, ulpangka adahka dakka as yamtah.

MÂ LUIH SAUKA

Mâ luh tuk yamtayam pahka balna waya lakwang ya, mâ luh sauni âka bik kalpadai.

Dî yamtingka ya lap yamka balna karak yamtai dapi dakti lalahka yamtang dakka yuhka balna ya (virus tas) lalahka ka.

Sausi tukka yamtingka ya, kustalh (yeso) makun as dapi ingka pihkaka ya yapa ka. Ingkwaska karak ulping ya ulnaka aikatak takapas ya, kiki bikiska bakana yapa karak barang âdai.

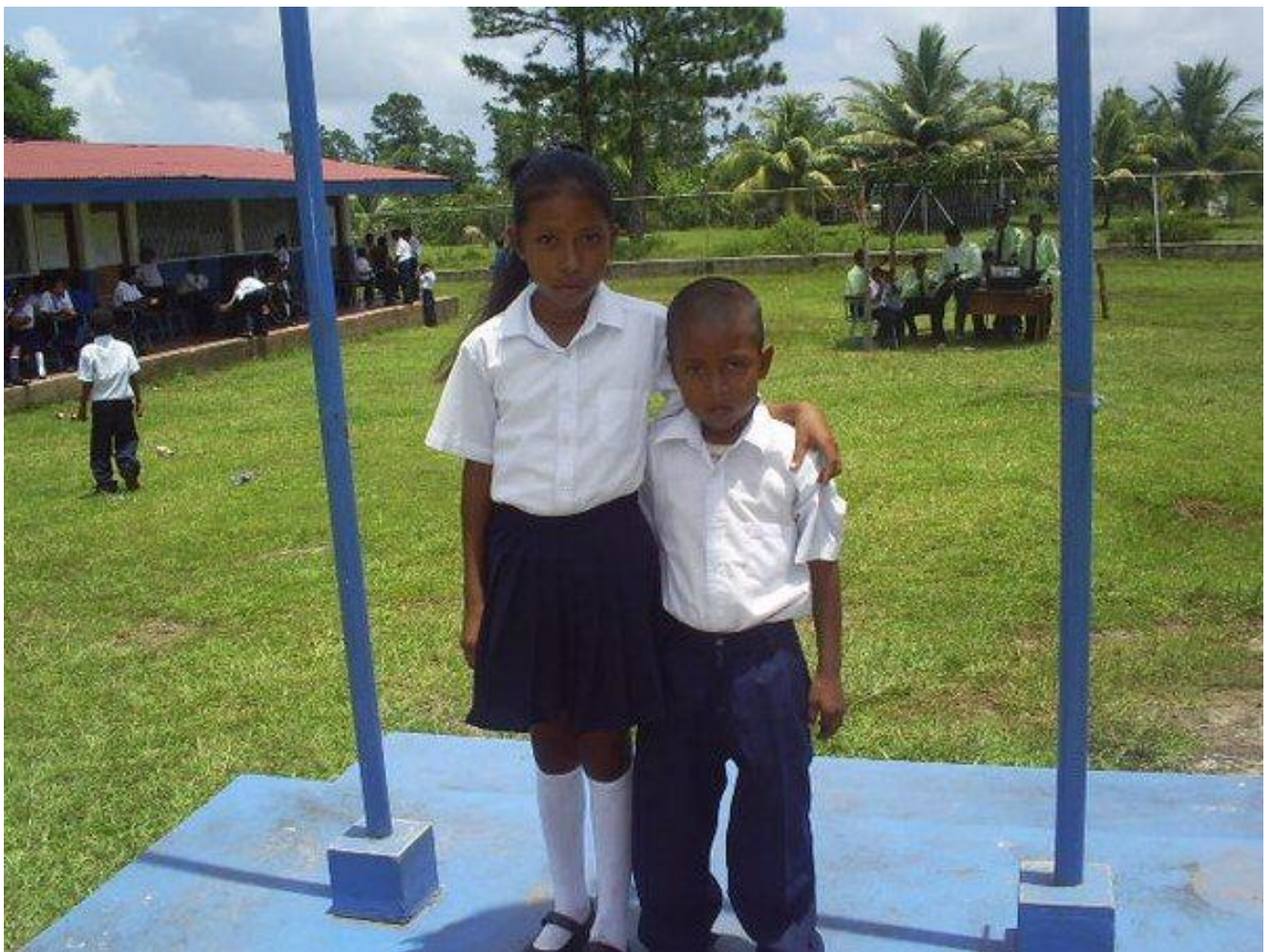
Yamak tukka yamtingka andih suhpang balna ya, bapah dapi walahkanadana tuhkaka kaupak wâlîk ka. Bilami watingka ya lihwan puratang bahang ripka kau pak wâlîk ka. Kuh sahtingka balna ya pantingka daktang walapkaka yamka yamka balna karak ka. Kii yarangka waltingka balna ya mâlka sikka anâkat yaupak.

Dî suyuka yamtingka balna ya, ai yamka balna dapi suyuka palka kaupakka. Alas balna luh ya ya aitingkana kau watah yaka karak, asangni yamdai: Isau

yam yamna dika ya, dalaka nauka as yulka ihangka dauka yulka sahyakna as kau pak, kawarangka kau.

UPURKA: IV

UPURKA AYANGKA: SUMALNI ŪKA TUKKA BALNA YA, ALĀTI YAWANAKA

TUNAK BAHTANGKA1: KAMPARINS (LA CONFERENCIA)

1. Sumaltingka yal/ al walti talangka yamtai sumal bikiskaka al/ yal balna karak.

- Ai ya kamparins?
- Kamparins ya ampa yamdai?
- Wat as taldamna pih kamparins ya.

2. Pâwanihki yal/ al balna kalpakti yulti talyangna kamparins « Yulka ahauka ya ».

Yulka ahauka ya.

Kamparins ya: muih upurka as muhka kau sumalka tunak as yakti kapakka kangkâtangka.

DAKKA KAU

ALAWANGKA TUKKA

3. Sumal bikiskaka balna al/ yal kalpakti yulti talyangna kamparins yulka balna kapakka.

Kamparins

(La conferencia)

Yamtangka yamka balna tâka as ka:

Mining ampa ya, ampa yak yamtai ya, ai pumtai ya dapi muih as karak, asang as karak ai yamtai ya luh tani

dakka balna ka. Yulnaka tâka mana ampa asna âwai ya, sau kau tuk ampa yamtai ya, simlis ampa isdai ya, abatai ya, tingla tukwangka yamtai ya, rilisan (religi6n) as paskau ya, mining tâ ni balna kapakka ya ahauka kangkâtangka.

Yamtangka yamka raupi muih as kau dasika âtai ya, wâk balna yapa ya âka balna ka: Dî luih kau ya rauka ya karak yamnaka (justicia) wai yaka raukaka watah yau ânaka, kulnaka nauka ya (La Dignidad) muih luih kau yamnaka pâ karak, aslah kau it nauh kau kulnaka aisau karak, wai ai waltai ya kat dî yamnaka ya (la Libertad) pumnaka yakti yulnaka, dapi dî balna wati yamnaka, mining ai punwai ya tâ ka kat, yapa bik muih balna kulnaka nauka kapak bik bungpasa karak dapi muih luih yulka yamkaka balna yamnaka atram ya wâkka kau umhnaka pumnaka watah ya kanas tarat kau ihlnaka yulka.

Muih yamnaka balna pumnaka ya, nauh kau yawai, waltai ka mâ luih nau yamka inaka sumaltangka balna (Virtudes) ya âti atnaka. Yal dapi al luih ya muihkana kau launaka (Deber) watahka aas dasikaka înaka ya spiritni muhkaya ayau pak ka, dî rauka ya mâ luih kau walnaka, muih wâk kau yamkaka kangkânaka ya, yapa bik alas yamtangka yamka dapi barang atnaka nauka yamti kangkâti atnaka ka.

Al dapi yal bû ya, baka kaupak sumaldanaka, alas muihka karak ampa barang tung âtnaka ya, muih wâk karak dapi yamtangka balna tali watah ya karak bik (La Naturaleza) alas balna yamtangka yamka înaka sumaldarang ya, makdati watah âtsa, katka muih aslah bangwangka paskau bik kangkatarang.

Muih kulnaka nauka watah ya baka al as dapi yal laih talwai watdangka manah wayaka as yamtayang muih wâna as kau dapi yamtangka karak, umh âtai laih.

4. Pâwanihki yal/ al kalpakti âka yultidakangka dapi watdi yultang balna âtayang kanparins yulka.

- Yulka balna aslah ulpangka aikatak ya ai yulka yultai?
- Yulti talangka ya ampa yultai?
- Âyaka ya yamtangka yamka balna muihni bû karak dasikaka as ânaka itka?
- Ai umhka yak ânaka itka?
- Man kamparins as kau it man muih yamtangka yamka balna yulka yulnaka?
- Ampa palka yamtaram?

DÎ KANAS SUMALDAYANGNA

5. Sumal bikiskaka al/ yal balna kalpakti aka kamparins yulka asingni katpayangna.

Asungma katpah.

Kanparins kapakka ya: Muih upurka as muhka kau, sumalka tunak kapakka ahauka yulti kangkatangka.

- Man kamparins as tapti yamtutim kau, âka watdangka balna ayangka walti talnama:
- Sumalka tunak yaktam ya (Enciclopedia) bukkatak as kau kapakka walti talyangna dapi kanas kapakka balna walnaka tâka wâk bik yawanaka it man, yulwarang laih Internet.
- Yulka yultangka balna yaktam ya pas kaupak anâpi yaktayangna.
- Pumnaka balna wâk, wâk bungpai ya barang atayangna.
- Man mâ umhnaka aikatak balna as ulpanauh: Aitak sikka (Papelografía) yau waltai yulka daki balna muhkat kau ya. Kamparins ya yakti kangkataram mâkka kau amang atrang.
- Damat wayaka ya wâk as yamtah dapi damat yultangka ahau yultayam karak.
- Mâ umhnaka dîka dakka balna lau ya muhka kau sakwanih ulnaka lâpka (Pizarra) yakti kangkatangka dîka dakka (Pantalla) dapi muih balna tâka bik daktanah.
- Muihma dakka isikdangka bik yam yamtah (Gestos) dapi bik suinka as kau iri yapa tungwah. Muih balna ya mâ dahdai yapa talnaka yulka.

WATI YAMNAKA

6. Pâwanihki al/ yal balna kalpakti yulti talyangna ampa kamparins as yamnaka ya yulka.
7. Muihni balna as kapah kau mâka umhnaka pumnaka (Solidaridad) yaka pakka walti talyangna yaka ya ai dika.
 - Ampa kapakka ahauka yaktai?
 - Man ai kapahka as watah man kau andih lâti taldamna, muih ya wâkka kapah âwai mâka kau umhpai pih? Sumal uka kau atrang, û kau atrang dapi asang pas kau atrang?
8. Tâkat kau lâwang tukka balna kau apumti, yulka balna aslah ulpangka aikatak as yamtayangna yaka wâlik kau umh atrang, kamparins yamtayam mâka kau.
9. Wanih as kapah as ida mâka kau umhnaka sumalka tunak karak kamparins as tatpi yamtayangna.
10. Muih as kapah as kau mâka ya umh ânaka kangkânas ya yam yamti, isdangka as aslah yamti dapi atayangna isdadarang.

TUNAK BAHTANGKA 2: MUIH WAYALAH ASLAH BUNGPANGKA YA (EL SIMPOSIO).

TANGKA BAHTANGKA

1. Sumaltingka yal/ al walti talangka (disgnóstico) yamtai sumal bikiskaka al/yal balna kalpakti.

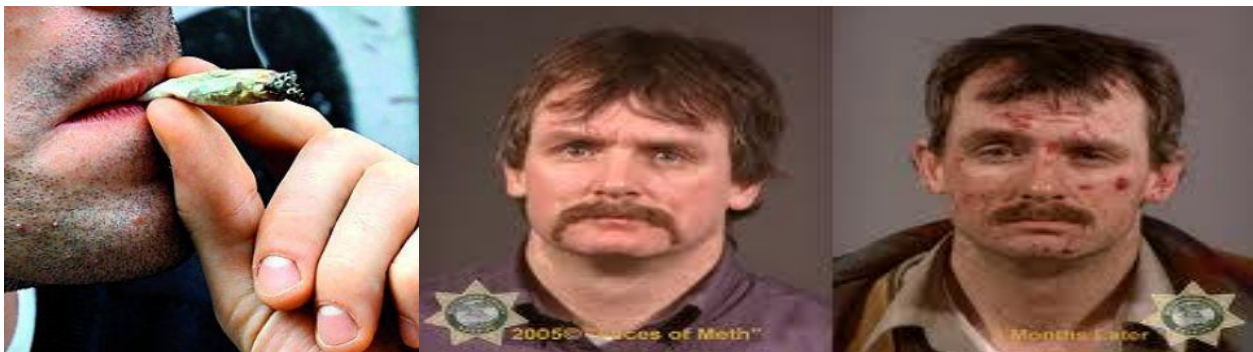
- Ai ya muih waya aslah bungpangka?
- Muih waya aslah bungpangka?
- Âyaka asangka kau taldamna?

Yulka Kapakka

Muih waya aslah bungpangka (simposio) ua kuina as asang wâk wâk kau pak yawangka yamdai ya.

2. Pâwanihki yal/ al balna kalpakti wayaka kau ai talyangna ya pumtitalyangna.

ALAWANGKA TUKKA

3. Sumal bikiskaka al/ yal balna kalpakti aka yulti dakangka balna dapi watdi yultangka balna ya atayangna.

- Ai kapakka balna îyamna wayaka balna kau talyamna luh ya?
- Bataka/ sirau balna wâk kau ai asungna katnaka as ânaka it man?
- Man tunak muihka balna kau ai pumnaka as yakti kangkânaka it manna bataka/ sirau balna druga kau ya imhnaka yulka?
- Muih waya aslah bungna (simposio) kapakka.

DÎ KANAS SUMALDANAKA

Ai kapakka îyam muih waya aslah bungpangka ya (simposio).

Yaka ya kapakka kat yultitalangka as, dî kapakka amangka kat watah dakka as raupi sumalka tunak as yakti dapi kapakka ahauka kangkai, suinka ya 10 sakat 20 suinka yapa, muih as raupi bik pas kau âwi alabaltasa karak. Alas balna luh ya sumalka tunak as yakna yau pak ai dakka as sahti watahka.

Ampa ya kapakka balna (Características)

- Pumnaka balna luh ahauka yakti dapi dapi yaknaka pumnaka watahka.
- Sumalka tunak balna takat lawi yuka dapi ahauka yajnaka dasika ya dak, dak kau yakti yulnaka watahka.
- Pumnaka balna yakti ahaukakangkatangka ya itka kanas adahka yamnaka (kapakka ahauka yaktingka ya ulpangka as tingka kau ihi karak yultangka balna ya nauka tingka kau ihyawai ya).
- Watdingka balna bik pumnaka balna wâk wâk yakdai yultangka tunak watah yaka karak bungpai dapi pumnaka wâk umhpangka sakat tâkat yultangka bik aisau ya.

- Sumalka tunak ya yakti talah, muih kau yulbaunaka atangka (moderador) yawai, wai muihka ulpingka atnaka, yul yultingka atnaka, kapakka ahauka yaktingka balna ya anapi yaktarang.
- Dakka luh ya aslah bungadarang, biri, biri pumnaka balna wirihnaka yulka ai yulnaka yulka balna ya amangka kat yamtarang, muih luh ya yultangka inaka ya kapakka kat ihyawarang dapak yultingka balna luh suinka as atarang.
- Yultingka luh ai yulnaka watah ya tatpangka dapi dakka kau yakti kangkatai ya, ai palka yulnaka watah ya talrang yulka dapi dakka luh ya yultangka inaka ya wâk kalpakti tang atangka watah atrang.
- Âka watdangka balna uskat wipi yamdai.
- Aslah bungpang âka raupi tangka bati dapi ai yultangka tunak ya kapakka ahauka pumti ampa tâtak kau ihyawanaka dapi yultangka balna ihyawanaka muihka ya bik yakti kangkatai.
- Tunak ihingka ya yultingka balna kau yulnaka atang ai nauka atang ya tâ ka kat.
- Kapakka yakti kangkatangka uskat kau, tang ihingka ya ai pumnaka balna yultang aslah kau libitpai ya (sintetiza) kanas suinka lau laih, yultangka balna ya bûna pas âwi, dapi ai bungpang ya yulka yulti tali, kanas kapakka ahauka yaktai. Yulnaka dakat wayaka ati muihka ka, yulnaka suinka ya bik amangka ya kat adai, yapa bik yultangka tunak yaupak labaka kau bungpi mâka kau, bûna tâpas kau kangkadai.
- Witka taihpangka luh inaka mâka kau, sumal bikiskaka isau kuidai âka tukka kau umhpangka balna atrang dapi it atrang kalpakti witpi taihpangka yamka as inaka.

WATI YAMTANGKA

- 1. Pâwanihki yal/ al balna kalpakti ai sumaldikda ya ulpi dapi watdi yulnaka ya atah.**
 - Ai ya muih waya aslah bungpangka (simposio) ya?
- 2. Muih waya wâlik aslah bungpangka as Tapti yamtayangna, muih sangkaka kau ampa drugâ raupi taihpai ya yulka.**

- Âka yulka tunak kau bungpang kau wayaka yamna balna lau ya karak kal umhpah, dapi luh ya kapakka walti kau tuhka kau ihyawah.
- Ulpangka balna bik yaktah, kapakka balna walti yaktidam ya yulka.
- Aslah bungpangka Tapti yamtikdaana ya at tangka bahtayangna.

3. Yultangka wâk balna yaupak bungparang amang ulpi ihi.

- 4. Ai ulpi ihikdana ya sumalting yal/al kau yapa bik barang ânaka watah laih yamtarang.**
- 5. Kalpakti tukmana yamtayam pâwanihki balna karak pumnaka as tukpak yamnaka ulpangka (proyecto) as yamtanauh bataka/ sirau balna kalpakti yamnaka yulka. Yulti âtangka dapi wayaka balna libitpi (mural) kau ulpi kangkatayangna.**

TUNAK BAHTANGKA 3: KAPAKKA WALTITALANGKA YA (LA INVESTIGACIÓN).

TANGKA BAHTANGKA

1. Sumal bikiskaka al/ yal balna kau sumaltingka yal/ al raupi walti talangka (dianostico) as yamtai.

- Ai ya ka kapakka walti talangka?
- Andih manna kanglâwayamna pih?
- Ayau dahdam âka yulka?

2. Pâwanihki al/ yal balna kalpakti aka yulka kapakka yangna yulti tali dapi pumti talyangna.

Yulka ahauka

Kapakka walti talangka ya: Itka yam yamanaka buktak as kau pak ulpi yakatm dakka ya.

ALAWANGKA TUKKA

3. Sumal bikiskaka yal/ al balna kalpakti yulti talyangna dapi pumti talyangna.

- Yamtangka balna ya bang yau pak abaltangka.

Yamtangka balna yapa bang ya, yulwarang laih sau isihpang, was pauka, wing purutang, was lalamat dapi wâk balna kau pak abalatangka balna wî lâwan uskat kau, mining kau amatdangka balna wâlik bungpai,

muih balna sangkaka luktida balna yulka dapi dî watah dai balna luh luktida ya yulka bik.

Yaka abaltangka balna wî lâwida ya tinit yulnaka ka dapi taka kanas yamka ya, papangh kau upil atnaka ka, kanas sangnika watah ya yulka dapi walti talnaka ayaka palka ya kanas waltangka sikka palka ya.

Wanih karak aslah nauka ya dapi asang karak aslah nauka ya, kanas amangka palka ka, yaka takat kau, uihni wâk balna kau kapah as kau umhnaka pumnaka înaka ya. Amangka ka dakka bisika balna kas aslah bungnaka dapi tukka balna ya sahti yakti ânaka, ai waltai balna lâti talda ya makalnak kat.

Muih luh dakka balna Passau alas tukka bik as yakti inaka ai kapakka watah ya amangkaka kat.

Amangka atrang kapah balna lau atrang ya sirih barang âti atnaka, kasna balna, asna balna dapi ayau bungnaka pahka as înaka yulka pahka ya bik tanit kau kapah aisau laih, dapi bik ahauka muihka balna tunâ sik nauka muihka (gobierno) balna tukka pahka (oficina) tunak balna raupi bik uhyawanaka it laih.

4. Pâwanihki yal/ al balna kalpakti yulti dakangka balna ya kau watdi yultangka balna atayangna.

- Yulti talangka aikatak ya ai yulka yultai pih?
- Man andih yamtangka balna yapa bang yaupak, abaltangka balna ihaitak taldamna?
- Kanglâwayam pih ai di wâk balna abaltang balna as asangni tâkat kau wâda ya?

DÎ KANAS WAYA KAL SUMALDAYANGNA

Ai ya kapakka walti talnaka

5. Sumal bikiskaka balna yal, al kalpakti yulti talyamna tukyamnaka balna yulka.

Yaka ya ampa yamnaka taka sumaldanaka as ka (técnica) ai kapakka balna dapi yulka yultangka waisam kau pak yakna ya, kapak kat barangka ânaka, dapak yaka yulka yultangka wisam ya yultangka tunak as kau pak yakna ya.

- Dî kapakka walti yaktangka as kau, itka yam yamnaka: Buktak as kau pak ulpi yakna dakka ya, kapakka walti yaknaka yulti dakangka aikatak ya (encuesta) yultangka adahka balna ya înaka (entrevista) yulka balna aslah ulpangka kau lati talangka (cita textual) muih wisam yulka akpi talangka (estadísticas).
- Yultangka tunak adahka yamnaka kapakka ya (delimitar) yak kangkatai iptangka kanas amangka taldai ya dasika yamti, dapi kanas tuhkaka kau ihyawanaka yulka yulnaka waltai ya yultangka tunak sumaldana waya ya aslah kau libitpi dapi kanas tali tanganika yulka ka.

DÎ AI SUMALDIKDA YA YAMTI KANGLAWAYANGNA

1. Yulti dakangka balna ya ulmana aikatak kau ulpi dapi watdi yultangka atah.

- Ai yulka yamtai ka kapakka walti talangka ya?
- Ai wâkka aikatak balna yam yamti, kapakka walti talangka yamtai mâka kau?

2. Yamtangka balna yapa bang yau pak, abaltangka balna asangni kau.

TUNAK BAHTANGKA 4: SANGKAKA AIKATAK YA (CURRÍCULUM VITAE)

TANGKA BAHTANGKA

1. Sumaltingka yal/ al ya sumal bikiskaka balna al/ yal kau walti talangka yamtai.

- Ai ya sangkaka aikatak?
- Andih taldamna sakat dahdamna sangkaka aikatak yulka ya?
- Âyaka pahka kau yuldaj dahdam sakat taldam pih?

2. Sumal bikiskaka balna yal/al kalpakti yulti talyangna yulka ahauka sangkaka aikatak yulka ya.

Bû, bû kau

ALAWANGKA TUKKA

3. Pâwanihki yal, al balna kalpakti âka sangkaka aikatak ya yulka yulti tali dapi pumti talyangna.

Pilum ampa man,
amanglawanaka
waltayang ai ya
sangnika aikatak,
asalka ya yamtida kat
yaka tukwana uka kau
yulti dahnaka.

Rauka pih, wai dî isau
yulnaka watah ya
dasikaka tingla kau
watahka.

Daka Rustu mâ as kau bik
asaldama înaka sa wai, yulti
dahya ya sumaldana waltai
dapi bik kanas dahyam kau
kanas sumaldayam.

Wayá ya kapakka walti talangka as yamtayangna dapi walti talyangn ayaka ya taka daknaka tã ka ya.

- Ampa takat kau ihyawanaka ulpangka as yaktayagna yulti dakangka balna karak dapi wanihka asangka muihka balna kalpakti yultangka adahka balna inaka, yulti dakangka balna ya yamti.
- Yulka yultangka wisam balna ihidakna ya barang atayangna.
- Yamka ulna bauka balna ya kulang baras bisika balna ampa ya yam yamtayangna sumaldikdana ya wati yamtanganan.

4. Pãwanihki yal/ al balna kalpakti dakka kau tukkina yamtikdana yulka kapakka ahauka yultayangna.

5. Pãwanihki yal/ al balna karak pumnikina yaktikdana ya, tukkina ya libitpi tali kanas yamka yamtayangna.

6. Sumal bikiska balna al/yal karak tukkina yamtikdana yau pumti yul pûna lâpka (mural) as yamtayangna.

7. Pãwanihki yal/ al balna karak tukkina balna yul pûna lâpka kau biripayangna.

TUNAK BAHTANGKA 5: MUIH AS KAU PAK DÎ AS MÂTAI KAU, AITAK AS KAU ULPI YAKTANGKA KIWISNAKA YA (RECIBO).

TANGKA BAHTANGKA

1. Sumal bikiskaka al/ yal balna kau sumaltingka yal/ al raupi walti talangka yamtai.

- Ai ya muih as kau pak dî as yak atai kau, aitak as kau ulpi yangtangka kau kiwisnaka balna.
- Andih âka balna aikatak taldamna pih?
- Ayau taldamna?

2. Sumal bikiskaka al/ yal balna kalpakti yulti talyangna âka yulka ahauka ya.

**Yulka ahauka
Muih as kau pak dî ma tai kau aitak as ulna matai îdam yulka ayangma
kiwisnaka.**

3. Pâwanihki yal/ al balna kalpakti aikatak dapi wayaka balna ya wampi lati talyangna, ai yultai balna ya.

- **Dî wâk ya:**

Sah yal ya baka yal as sahka palka ka dapi bik dî dakatkah pingka.

Dislah as mamahka ya yultang dai sumal umhka nauka baka ya ihyawarang dapak âpa bungpang.

Sah yal ya sumal ûka kau yawang dapi umhka nauka baka daika takat talangka (administrador) kau âtang.	Takat talangka (administrador) ya sah yal lihkawam lautida aikatak ya ânaka daidakat kah pangkat sah yal pan sirih at sumal kau	Ûkau yawang dapak mamah ya sah yal kau lautida aikatak kuitida kat baka ya ihyawasa dai tahkamat mamah ya pumti
---	---	---

	yawang.	palka medida dai.
--	---------	-------------------

4. Pâwanihki yal/ al balna

kalpakti âka yulti dakangka balna kau watdi yultang balna âtayangna ai waya kanglawayang yau pak.

- Sulin yamtang yulka ai pumtayamna?
- Sah yal yamtangka yulka ai pumtayamna?
- Ayamti sah yal mamahka ya pumti palka mîdang dai?
- Sah yal tâkat kau ai kapakka yapa sumal ûka kau bungnaka itdai?
- Ulpi yakyangka kiwispangka (recibo) ya apa ka pahka aska itka barang ânaka?
- Ai tâ ka wâk kau sumal yau umhnaka itka?
- Asang ya sumal ûka yamkaka yulka pumtasa laih ai bungnaka itka?

DÎ KANAS SUMALDAYANGNA

Asungma katpah
Lihwam launa as sakat di as ihang dîka yulka ulpi yaktangka kau kiwispangka yamdai ya.

5. Pâwanihki yal/ al balna kalpakti dî kanas sumaldayangna âka ulpi yaktangka as kiwispangka ya talyangna.

- Aka karak amanglawayangna sumal umhka nauka ya âtayangna.
- Aka wâk ulpi yaktangka ya kuitai dî as sirhpangka bûna lâti adai mâka kau sakat mining raupi sirhwai mâka kau tâka bû kau yam yamdai ka.

- Ai m̄aka ya kangk̄anaka.
- Ulpi yaktangka dapi wai muihka kau pak ai ŷya ya ayangka ânaka lihwan sakat dī atrang.
- Lihwan laih ulnaka nungkau dapi yapaska balna ati karak.
- Ati w̄ak dīka iya ya ayangka rauka ya kat ânaka.
- Wītpai kau dapi muihka ayangka dapi kiwispangka.

Kangk̄anas:

Lihwan as lautang m̄aka kau ulpi yakti kiwispi yamna ya

03 Wingdutka w/ 2009

Yang ihikda Sulingka Santiago Simon kaupak sumal mamakaka ilwangka ting as kau as lihwan C\$ 100.00 cordobas yapa. Âyaka ya alas pumnaka karak âtai Baldivio Gomez sumalka ŷka ya kanas yamka yamnaka yulka umhka nauka âtai.

Sumaltingka

Isau Simon

WATI YAMTANGKA

- 1. P̄awanihki al/ yal balna kalpakti yulti talyangna wati yamnaka âka ulpi yaktangka kiwispangka (recibo) balna yulka.**
 - Yulti dakangka balna ya watdi yultangka âtayangna.
 - Ulpi yaktangka kiwispangka (recibo) as ya aitak?
 - Ai yulka yulka yam yamdai?
- 2. Âpa ulpi yaktangka (recibo) as ihyawah. Dapi yamka widam ya luh watah pan.**
- 3. P̄awanihki karak dī balna biri, biri sirhpi yapah kau aitak as yamtayang asing katpi atringma dīka ya ai tahkamat kau watiangna ya ulnaka.**
- 4. Sumaltingka kau apa aitak as yamti atah dapi yakalah yultah sumal bikiskaka aikatak (boletín) m̄atang ya yulka.**

5. Wanihkina karak biri, biri yulti talyangna âka ulpi yaktangka ya ai kapakka sikka palka watah ya yulka dapi ai bungnaka itka âka wâkka dîka as ilti dapasa mâka kau ingka, buksirih, turuh tunak makalnak lautai aikatak balna yapa.

- Yulti talangka as tunak aka yapa aikatak kapakka sikka watah ya yulka.
- Dakka luh kau kapakka yultayangna.
- Tukkina balna ya sumaltingka ksau kangkatayangna, dapi waltai laih kanas barang ataygnana.
- Dî wâkka balna ulpi ahauka kau kangkatai pahka (mural) as yamti tukkina ya yau âti dapayangna.

Asungkina katpi atringma ulpangka balna yamtayangna ya laih karak ulnaka kulang baraska yam yamnaka balna ya yamka palka yam yamti yawanaka.

Barang, mauka nauka, dapi yamka tâka kau.

Glosario

Municipio:	Sau sah yakna dakka bisika.
Textos Científicos:	Sauka sahyakna dakka sikka.
Maternidad: Y paternidad Responsable:	Mamah dapi papangh dī barang ihingka.
Admisitrador:	Dī balna yamka makdatingka palka ya.
Seguridad Emocional:	Muihka sikka waltangka tāka daktangka.
Foro:	Yulti talangka sikka.
Fábula:	(yalubu) Yuldauh wākka as.
Mitos:	Dī kapakka tali yuldai ya.
Moraleja:	Yul auhka yamtangka katka raukasa ya.
Poema:	(Yulkaspang) Pumti yakti yultangka suyu palka ya.
Imperativo:	(nau âtangka), Yulka balna: yamtah, yawah, warah, aslah yamtah yapa yapa.
Fichas de Vocabulario:	Yulka adahka kau ulpi yaktangka.
Diario de campo:	Mā luh kau tukwai ulpangka.
Fichas de resumen:	Aslah kau libitpi ulpi yaktangka dakka.
La Conferencia:	(karaspins) muih dakka as muhkana kau sumalka kapakka ahauka kangkatai ya.
Simposio:	Muih wayalah aslah bungpangka ya.
La Investigación:	Yulka kapakka walti talangka ya.

Vurriculum Vitae:	Sangkaka aikatak.
Diálogo:	Yulti talangka ya muih sakat kanas karak yulbautangka.
La carta:	Aitak ulpangka ya: Tâ isau lauka pâwanih balna kau, wanih balna dalaka nauka, tuk kuinaka yulka upil ânaka yulka, amatdana yulka, tuk as yulka umh anaka yapa yapa.
Carta Comercial:	Lihwan yaknaka aikatak.
Recibo:	Dî as ihang yulka aitak as kau kiwispai ya.
Carta de Recomendación:	Yulka yamka yultai aikatak.
Agradecimiento:	Upil ânaka aikatak.
Carta de Condolencia:	Dakat âtang aikatak.
Diccionario:	Yulka balna kapakka walnaka buktakka.
Textos Informativos y Textos descriptivos:	Yulka wisam yultangka aikatak dapi ai yamnaka.
Cronologia:	Mâka balna yulka yultangka.
Prosopografía:	Dî bakana dapi muih muihka sikka yulka yultangka.
Etopeya:	Dî bakana dapi muih yamtangka balna.
Mural:	Yul pûna lapka, mâ luh yulka ulpi lakna lapka.
Anécdota:	Uihdas yultangka adahka dî as bungpang yulka.
Misterio:	It kapak iwasa dîka.
Educación Física:	Muihni sikka kaldaihnaka sumaltangka.

Mapa semántico:	(Pum waya) yulka balna kapakka kangkatai ya .
Concepto:	Yul kapak, yulka kapakka.
Plenario:	Aslah bungna sikka.
Drama:	Isdangka as
Guía telefónica:	(Dahbai taihka) Dahbai nungka balna watah ya aikatak.
Comprender:	Kanglâwanaka, amanglâwanaka, wîntatnaka sumaldanaka.

Bibliografía

Buktak yamti umhnaka ana muihka balna

Benedicto, Elena. Ken Hale 2004 "Sumu mayagna, tuahka, panamahka, Ulwa".
"Lengua e Identidad Étnica, Revista del Caribe Nicaragüense WANI Nr. G-
24CIDCA-UCA Managua.

Green, Thomas 1996: Perspectivas Demograficas e Historia de Idioma y Pueblo
Ulwa.
Revista del Caribe Nicaragüense WANI N° 20, Managua: CIDCA-UCA.

Green, Thomas 1997: Neologismo en el Idioma Ulwa (Sumo Meridional) Revista del
Caribe Nicaragüense WANI N° 21 Managua CIDCA-UCA.

Hale, Ken 1988: Vocabulario Preliminar de Ulwa (Sumo Meridional) Revista del
Caribe
Nicaragüense WANI N° 14 CIDCA-UCA Managua .

Knight; Leonzo "Historia de la Comunidad de Karawala" 2004.

Lenguas en Peligro de Extincion. Documento consultado en <http://repiensa.org.mx>
contenidos/lengua/3.htm.

Thomas.W.P.&COULIER Students (Eficiencia Escolar para Alumnos que hablan
Idiomas Minoritarios), Washington, D:C House fr Bilingual Education.

Venezia, Mauceri, Paolo Educación Intercultural Bilingüe "Managua –Terra Nuova
2003.

Bibliografía

Buktak yamti umhnaka ana muihka balna

Benedicto, Elena. Ken Hale 2004 "Sumu mayagna, tuahka, panamahka, Ulwa".

"Lengua e Identidad Étnica, Revista del Caribe Nicaragüense WANI Nr. G-24 CIDCA-UCA Managua.

Green, Thomas 1996: Perspectivas Demograficas e Historia de Idioma y Pueblo Ulwa.

Revista del Caribe Nicaragüense WANI N° 20, Managua: CIDCA-UCA.

Green, Thomas 1997: Neologismo en el Idioma Ulwa (Sumo Meridional) Revista del

Caribe Nicaragüense WANI N° 21 Managua CIDCA-UCA.

Hale, Ken 1988: Vocabulario Preliminar de Ulwa (Sumo Meridional) Revista del Caribe

Nicaragüense WANI N° 14 CIDCA-UCA Managua .

Knight; Leonzo "Historia de la Comunidad de Karawala" 2004.

Lenguas en Peligro de Extincion. Documento consultado en <http://repiensa.org.mx/contenidos/lengua/3.htm>.

Thomas.W.P.&COULIER Students (Eficiencia Escolar para Alumnos que hablan Idiomas Minoritarios), Washington, D:C House for Bilingual Education.

Venezia, Mauceri, Paolo Educación Intercultural Bilingüe "Managua -Terra Nuova 2003.